

Wat beweegt (in) Nijmegen Nieuw-West?

Denktank Interdisciplinair Honoursprogramma Over Grenzen (BA) 2018-2019

Edna Baba – *Geneeskunde*
Sophie Beekhuizen – *Psychologie*
Sophie van den Bosch – *Taalwetenschap*
Rik van den Brule – *Rechtsgeleerdheid*
Kathrin Heye – *Geneeskunde*
Reinier Joosse – *Computing Science*
Florentine Koot – *Psychologie*
Chiel Kuypers – *Rechtsgeleerdheid*

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Dankwoord	3
Inleiding	5
Opdracht	6
Neerbosch-Oost en Heseveld	6
Focus 1: Basisonderwijs	6
Focus 2: Taalachterstanden en taalontwikkeling	8
Onderzoeksproject	9
Onderzoeksvragen	9
Methode	10
Deelvraag 1: Huidige situatie	12
1.1 Inleiding	12
1.2 Onderwijs in Nieuw-West	12
Startkansen	12
Krimp	13
Segregatie	14
1.4 Schoolspecifieke eigenschappen	15
De Zonnewende	15
Het Octaaf	16
1.5 Taalachterstanden en taalontwikkeling	17
Signalering van taalachterstanden	17
Aanpak van taalachterstanden	18
Belang van goede taalontwikkeling	19
1.6 Conclusie	20
Deelvraag 2: Gemeentelijke invloedssfeer	22
2.1 Inleiding	22
2.2 Wettelijke taken - Reguleren	22
Wet Kinderopvang	22
Wet op het Primair Onderwijs	23
Jeugdwet	26
2.3 Overige activiteiten voor taalontwikkeling - Stimuleren	27
Brede scholen - Netwerk	27
Subsidiëring brede scholen	29
Onderwijsachterstandenbeleid	31
Overige subsidiëring	33
2.4 Conclusie	34

Deelvraag 3: Vergelijking gemeenten	36
3.1 Inleiding	36
3.2 Meertaligheid	36
Taalontwikkeling en gemeentelijke invloed	37
Criterium voor projecten en interventies	38
Meerdere talen binnen de onderwijscontext	39
3.3 Ouderparticipatie	41
3.4 Samenwerking met hogescholen en universiteiten	43
Nieuwste kennis toepassen	45
3.5 Positieve beeldvorming	45
3.6 Netwerken	46
3.7 Beleid en projecten evalueren	47
4. Conclusies en aanbevelingen	49
4.1 Samenwerking gemeente en Radboud Universiteit/HAN	49
Nieuwste kennis toepassen	50
4.2 Beleid evalueren	50
Langetermijndenken	50
4.3 Netwerken	50
4.4 Meertaligheid	52
4.5 Ouderparticipatie	53
4.6 Centraal aanspreekpunt	54
4.7 Positieve beeldvorming	54
Appendices	56
Appendix A Geïnterviewden	56

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport van studenten van de interdisciplinaire denktank *Nijmegen Nieuw-West*, onderdeel van de Radboud Honours Academy. In deze denktank hebben acht studenten van de Radboud Universiteit zitting. De studenten komen van diverse studierichtingen, uiteenlopend van Psychologie tot Computing Science, en zij zijn ondersteund door twee begeleiders die binnen de denktank fungeerden als gesprekspartners voor de studenten.

De denktank *Nijmegen Nieuw-West* is gedurende de periode van eind augustus 2018 tot en met eind januari 2019 aan de slag gegaan met een vraagstuk betreffende het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West. Dit vraagstuk is afkomstig van de gemeente Nijmegen en is aan de denktank voorgelegd in het kader van de City Deal Kennis Maken, waarbij de kennis van onderwijsinstellingen wordt gebruikt voor het aanpakken van gemeentelijke uitdagingen. Hierbij is de studenten gevraagd om als volwaardige adviseur zelfstandig en onafhankelijk onderzoek te doen binnen het stadsdeel. De studenten zullen hun onderzoeksresultaten in de vorm van dit onderzoeksrapport en tijdens een bijeenkomst aan de opdrachtgever voorleggen.

Dankwoord

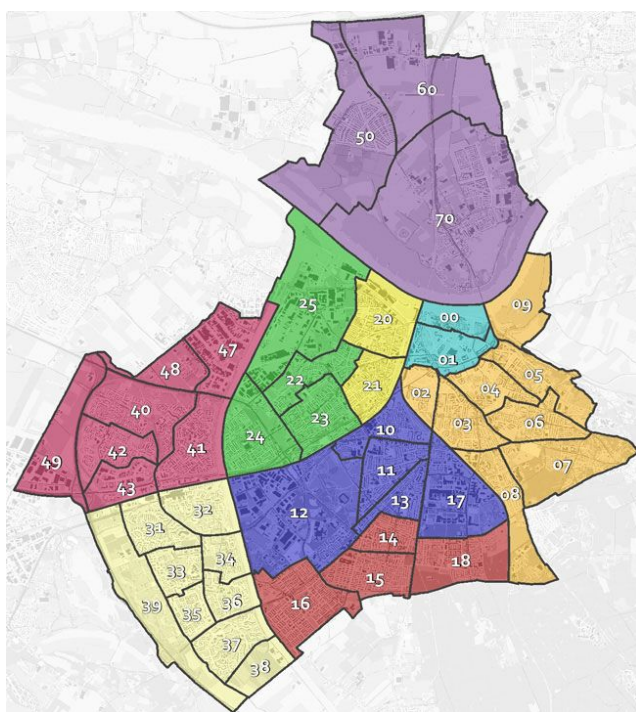
Dit onderzoek kon worden uitgevoerd door de medewerking van een groot aantal personen en organisaties. Allereerst willen we onze begeleiders Judith Stoep en Tim Houwen bedanken voor hun betrokkenheid, kritische houding en inhoudelijke en organisatorische ondersteuning gedurende ons onderzoeksproces en tijdens onze reis naar Malmö. Ook danken wij onze medestudent Kim van der Haven voor haar input en samenwerking tijdens het grootste deel van het project. Wij bedanken Annemarie Hinten voor haar betrokkenheid bij ons project en het feit dat ze ons vergezeld heeft tijdens ons bezoek aan Malmö. Daarnaast danken wij Sam van den Boer en Joris Reijnders, studenten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) die net als wij in het kader van de City Deal Kennis Maken binnen het stadsdeel Nijmegen Nieuw-West aan de slag zijn gegaan, voor onze samenwerking op bepaalde momenten tijdens onze projecten.

Verder gaat onze dank uit naar alle geïnterviewden voor hun bereidheid mee te werken en hun openheid tijdens de interviews. Ook bedanken wij meerdere raadgevers die ons mondeling, via e-mail of via een ander medium hebben gewezen op interessante onderwerpen, personen of instanties. Wij danken hen die we in Malmö hebben mogen benaderen en interviewen voor hun medewerking en de inzichten die we dankzij hen hebben opgedaan. Een overzicht van de geïnterviewden is als bijlage toegevoegd (Appendix A).

Tot slot danken we de gemeente Nijmegen en de Radboud Honours Academy voor het opstellen van dit uitdagende onderzoeksvraagstuk en het mogelijk maken van dit onderzoeksproject.

Inleiding

Het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West omvat de wijken Hees, Heseveld, Neerbosch-Oost en Haven- en Industrierterrein (Figuur 1).¹ De korte schets van Nieuw-West die hieronder volgt, komt voort uit de gegevens van de Stads- en Wijkmonitor van 2017.² In de wijk **Heseveld** is het woon- en leefklimaat gemiddeld. Heseveld wordt als kwetsbaar beschouwd en is een aandachtswijk voor de gemeente Nijmegen. Het woningbouwsegment is laag. De woonomgeving wordt gezien als gemiddeld. In de wijk **Neerbosch-Oost** is het woon- en leefklimaat benedengemiddeld, hoewel de leefbaarheid van de wijk wordt beschouwd als gemiddeld. Ook in Neerbosch-Oost is het woningbouwsegment laag en deze wijk wordt net als Heseveld door de gemeente Nijmegen beschouwd als aandachtswijk. In de wijk **Hees** is het woon- en leefklimaat hoog. Daarnaast scoort deze wijk hoog op sociaal klimaat. Een aandachtspunt binnen deze wijk is de toename van de door wijkbewoners ervaren eenzaamheid. De wijk Hees wordt binnen dit onderzoeksproject grotendeels buiten beschouwing gelaten, omdat ook de gemeente Nijmegen deze wijk niet als voornaamste aandachtswijk voor dit project beschouwt.³ De wijk **Haven- en Industrierterrein** is vanwege haar uitzonderlijke positie binnen het stadsdeel Nieuw-West door de gemeente Nijmegen niet opgenomen in het aan de denktank voorgelegde vraagstuk.

Figuur 1 In het groen: het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West met de wijken Hees (22), Heseveld (23), Neerbosch-Oost (24) en Haven- en Industrierterrein (25).

¹ Gemeente Nijmegen. https://www.nijmegen.nl/gns/no_index/wijknaam/kaart.html

² Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, <https://swm.nijmegen.nl/p32995/wijkprofiel>

³ Gemeente Nijmegen. Projecthandleiding *City Deal 'Kennis Maken', Wijkaanpak Nieuw-West*.

Opdracht

Het vraagstuk dat door de gemeente Nijmegen is voorgelegd aan studenten van de denktank *Nijmegen Nieuw-West*, vloeit voort uit de bovengenoemde schets van het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West. Volgens de gemeente is er ondanks het feit dat er veel cijfers over het stadsdeel bekend zijn, nog veel onduidelijk.⁴ Binnen de denktank is aan de slag gegaan met hetgeen door de studenten als opvallend werd beschouwd of waar volgens de studenten mogelijkheden lagen voor het aanpakken en verbeteren van de aandachtswijken Neerbosch-Oost en Heseveld.

Neerbosch-Oost en Heseveld

In het eerste deel van de onderzoeksperiode zijn de studenten van de denktank zich gaan oriënteren op de problematieken die spelen in de wijken Neerbosch-Oost en Heseveld. Uit dit vooronderzoek is een focus naar voren gekomen: een specifiek onderwerp waarop de denktank zich heeft gericht, namelijk het basisonderwijs in het stadsdeel Nieuw-West en daarbinnen specifiek het domein van taalachterstanden en taalontwikkeling. Deze toespitsing van het onderzoeksonderwerp is onder andere voortgekomen uit een analyse van statistische gegevens van Neerbosch-Oost en Heseveld. De toelichting van de keuze om te focussen op de genoemde domeinen volgt hieronder.

Focus 1: Basisonderwijs

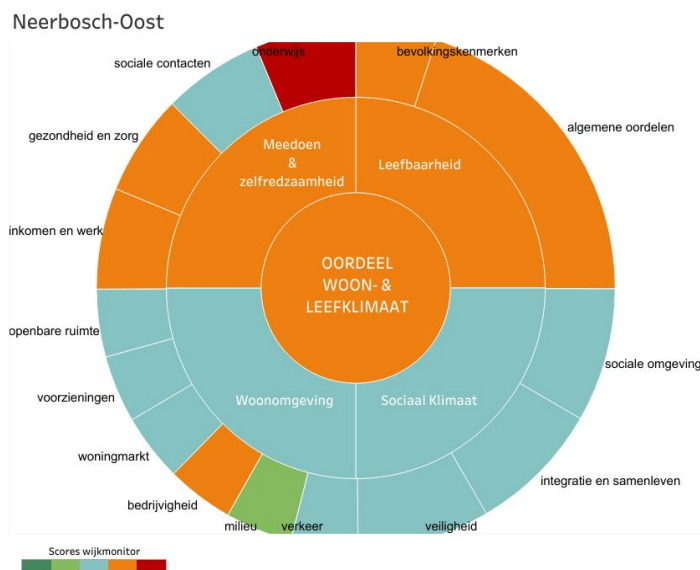
Het gemeentelijke bureau Onderzoek en Statistiek (O&S) biedt middels de Stads- en Wijkmonitor per wijk een wijkprofiel in de vorm van een zogenaamde profielkaart.⁵ Bij een eerste blik op de twee wijkprofielen in stadsdeel Nieuw-West valt op dat het onderdeel *Onderwijs* binnen het wijkprofiel Neerbosch-Oost rood gekleurd is (Figuur 2).⁶ Met andere woorden, Neerbosch-Oost krijgt op het gebied van onderwijs een score van 5 op de gebruikte vijfpuntsschaal: de laagst mogelijke score. Deze score is gebaseerd op de volgende vier punten: *lage startkansen* (aantal kinderen met ouders van zeer laag opleidingsniveau⁷), *voorbijlopers* (het percentage basisschoolleerlingen dat naar een verder gelegen school gaat), *leerlingen havo/vwo in het 3^e leerjaar* en *het advies vmbo-t/havo en lager*.

⁴ Gemeente Nijmegen. Projecthandleiding *City Deal 'Kennis Maken', Wijkaanpak Nieuw-West*.

⁵ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, *Wijkprofielen*.

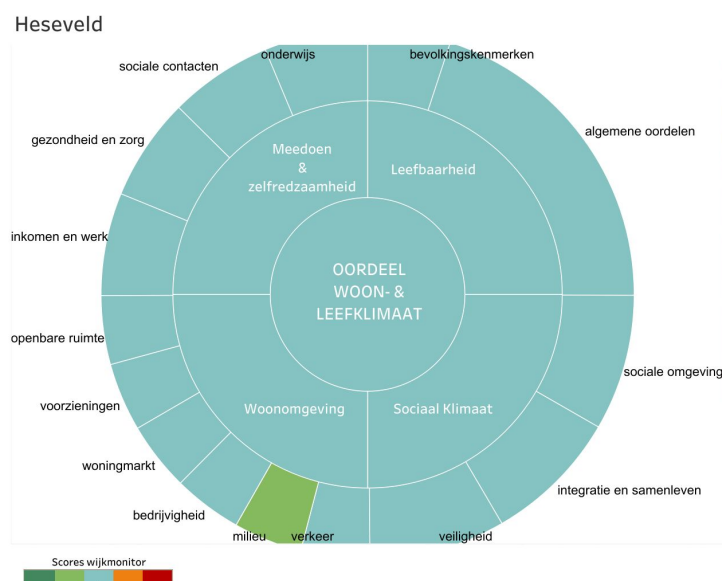
⁶ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Neerbosch-Oost, Wijkprofiel. <https://swm.nijmegen.nl/p33060/wijkprofiel>

⁷ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Programma Onderwijs, Kwaliteit. <https://swm.nijmegen.nl/p30784/kwaliteit>

Figuur 2 Profielkaart Neerbosch-Oost.

In de wijk Heseveld toont de profielkaart op het onderdeel Onderwijs een score van 3 (Figuur 3).⁸

Figuur 3 Profielkaart Heseveld.

De keuze voor onderwijs werd bevestigd door indrukken die de studenten van de denktank kregen uit interviews met specialisten in de wijk. Deze bevestigden dat er problemen zijn en verbeteringen mogelijk zijn met betrekking tot het primair onderwijs in Nieuw-West.

⁸ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Heseveld, Wijkprofiel. <https://swm.nijmegen.nl/p32998/wijkprofiel>

Daarnaast schetst de documentaire ‘De witte vlucht’,⁹ die is gefilmd op basisschool Het Octaaf (Neerbosch-Oost), een beeld over de strijd van scholen tegen segregatie, veroorzaakt doordat kinderen buiten de eigen buurt of omgeving naar school gaan.¹⁰ Tot slot wil de denktank erop wijzen dat het mogelijk is dat verbeteringen binnen het onderwijsdomein uitwerking vinden die verder reiken dan louter het desbetreffende domein. Er is empirische evidentie dat verbeteringen in het onderwijs onder andere kunnen bijdragen aan de vermindering van armoede.¹¹

Focus 2: Taalachterstanden en taalontwikkeling

Taalachterstand komt veel voor bij kinderen woonachtig in Nijmegen Nieuw-West. In het wijkaanpakprogramma van Heseveld wordt erkend dat taalachterstand een probleem is in de wijk, met name bij kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar.¹² Het verminderen hiervan wordt dan ook als doelstelling in het wijkaanpakprogramma benoemd.¹³ Het wijkaanpakprogramma wordt samengesteld door de wijkmanagers die werkzaam zijn bij de gemeente. Voor het opstellen hiervan maken zij gebruik van zowel kwalitatieve data, die de wijkmanagers verkrijgen door contact met bewoners van de wijk, als kwantitatieve data, die wijkmanagers ontvangen van het Bureau O&S van de gemeente Nijmegen.¹⁴ Dat taalachterstand zo duidelijk wordt genoemd in de wijkaanpakprogramma’s, is een aanwijzing dat dit een groot probleem is binnen Nijmegen Nieuw-West en een van de argumenten om te komen tot deze thematische afbakening.

Dat taalachterstand een probleem is in Nijmegen Nieuw-West, komt verder naar voren in het aantal Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)-indicaties in de wijken Heseveld en Neerbosch-Oost. Een VVE-indicatie wordt door een consultatiebureau uitgegeven aan peuters die een taal-, en ontwikkelingsrisico lopen. In Figuur 4 is te zien dat de wijken Heseveld en Neerbosch-Oost, respectievelijk aangegeven met het cijfer 1 en 2, tot de wijken in Nijmegen behoren waar veel VVE-indicaties worden uitgegeven.¹⁵

⁹ Schuit, V., Croon, C. (Producent) & Zwart, C. (Regisseur), 2017. *KRO-NCRV 2Doc: De witte vlucht*. Nederland: Viewpoint Productions/KRO-NCRV.

¹⁰ Gemeente Nijmegen. Stads- en Wijkmonitor 2005, deel *Stad*.

https://www.nijmegen.nl/rapportenzoeker/Docs/Stads-%20wijkmonitor%202005_deel%20stad.pdf

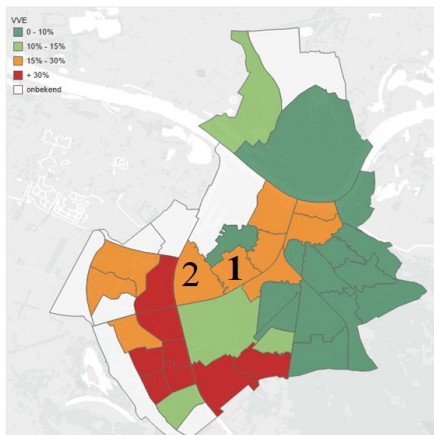
¹¹ Onder anderen Tilak, J. B. G. (2002). Education and Poverty. *Journal of Human Development*, 3(2), 191–207.

¹² Gemeente Nijmegen. Wijkaanpakprogramma Heseveld 2018-2019: *Hart voor Heseveld*, p. 11.

¹³ Gemeente Nijmegen. Wijkaanpakprogramma Heseveld 2018-2019: *Hart voor Heseveld*, p. 12.

¹⁴ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Pijnappels, december 2018.

¹⁵ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Programma Onderwijs, Ontwikkelen van talenten en bestrijden achterstanden
<https://swm.nijmegen.nl/p30785/ontwikkelen-van-talenten-en-bestrijden-achterstanden>

Figuur 4 Percentage VVE-indicaties binnen de gemeente Nijmegen per wijk.

Ook tijdens gesprekken met betrokkenen uit de wijk kwam meermalen naar voren dat bij kinderen uit Nieuw-West dikwijls een achterstand op het gebied van taalontwikkeling wordt geconstateerd.¹⁶

Onderzoeksproject

De denktank heeft onderzoek gedaan naar mogelijkheden voor de verbetering van de leefbaarheid in Neerbosch-Oost en Heseveld door specifiek te kijken naar de domeinen onderwijs en taalontwikkeling. Het directe doel van het onderzoeksproject is het uitbrengen van aanbevelingen aan de gemeente Nijmegen. Om met de woorden van de gemeente zelf te spreken: de denktank heeft onderzocht ‘aan welke knoppen de gemeente kan draaien’ ter bevordering van de leefbaarheid in Nijmegen Nieuw-West. Met het uitbrengen van aanbevelingen is tevens beoogd de gemeente te ondersteunen bij het werken aan de samenhangende opgaven voor Nijmegen voor dit decennium.¹⁷ Meer specifiek heeft de denktank hierbij gewerkt aan de opgave van het *Verminderen van sociale scheidslijnen en kloven* door de focus op het onderwijs en taalachterstanden in Neerbosch-Oost en Heseveld te hanteren.

Onderzoeksvragen

In het onderzoek naar de problematiek in Neerbosch-Oost en Heseveld met betrekking tot het basisonderwijs en taalontwikkeling stond in de denktank de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe zou de gemeente Nijmegen kunnen inspelen op de situatie in het onderwijs ten behoeve van de jeugd (leeftijd 0 tot 12 jaar) in het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West?* Hierbij is gekozen voor de leeftijdsgroep van 0 tot 12 jaar, omdat het voornaamste deel van onderwijsorganisaties en educatieve of pedagogische instellingen die te vinden zijn in Neerbosch-Oost en Heseveld zich richt op deze doelgroep.

¹⁶ Persoonlijke communicatie. Uit interviews met onder anderen N. Stams en wijkmanagers, najaar 2018.

¹⁷ Dijken, K. van (2018). *De samenhangende opgaven voor Nijmegen in het komende decennium*. Den Haag: Platform 31.

De onderzoeksvraag is onderverdeeld in drie deelvragen die ieder een eigen relatie hebben ten opzichte van het theoretisch kader waarbinnen dit onderzoek heeft plaatsgevonden. Hieronder volgt een overzicht van de opgestelde deelvragen:

1. *Hoe zien de huidige situatie en de ontwikkelingen van het basisonderwijs en voorschoolse educatie in stadsdeel Nieuw-West eruit?*
2. *Over welke ruimte beschikt de gemeente Nijmegen om taalachterstanden te bestrijden, kijkende naar de huidige vervulling van haar wettelijke taken en overige beleidsinitiatieven?*
3. *Wat is de rol van de gemeente Nijmegen op het gebied van het basisonderwijs en voorschoolse educatie, in het bijzonder met betrekking op taalontwikkeling, in vergelijking met andere (inter)nationale gemeenten?*

Methode

Bovengenoemde vragen zijn onderzocht door middel van verschillende onderzoeksmethoden. Zo is er gebruik gemaakt van (statistische) analyses die zijn uitgevoerd aan de hand van gegevens uit bronnen zoals de Stads- en Wijkmonitor,¹⁸ wijkaanpakprogramma's¹⁹ en kwantitatieve onderwijsgegevens.²⁰ Daarnaast is er literatuuronderzoek gedaan. Per onderwerp zijn relevante kernwoorden geselecteerd. Deze zijn gebruikt om te zoeken in de online bibliotheek van de universiteit, waaronder de Education Resources Information Center (ERIC) database. Overige relevante literatuur is ons aangereikt via onze begeleiders, geïnterviewden en benaderde instanties. Relevante wetteksten zijn opgezocht via de online Wettenbank van overheid.nl.²¹ Verder zijn er onder andere kwalitatieve analyses uitgevoerd op basis van interviews of gesprekken met betrokken partijen. De benaderde partijen waren personen en/of instanties die naar inzicht van de studenten benodigde informatie en inzichten zouden kunnen verschaffen over het behandelde onderzoeksdomein. Hierbij ging het om onder andere medewerkers van de gemeente Nijmegen en basisscholen en kinderopvang in Nieuw-West. De geïnterviewden zijn per mail of telefonisch benaderd en zij werden geïnterviewd door één tot drie studenten van de denktank. De meeste interviews duurden een tot anderhalf uur.

Er is bij aanvang van het onderzoek voor gekozen om niet specifiek wijkbewoners te gaan interviewen. De voornaamste reden hiervoor was dat de gemeente terughoudendheid adviseerde als het ging om contact met wijkbewoners, zodat zij niet overvraagd worden doordat er allerlei onderzoeken worden uitgevoerd in de wijk. Daarnaast was het gezien het tijdsbestek van het onderzoek niet eenvoudig om een representatieve steekproef van wijkbewoners te interviewen.

¹⁸ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, <https://swm.nijmegen.nl>

¹⁹ Gemeente Nijmegen. Wijkaanpakprogramma Heseveld 2018-2019: *Hart voor Heseveld*;
Gemeente Nijmegen. Wijkaanpakprogramma Neerbosch-Oost 2015: *Daar zit muziek in!*

²⁰ Scholen op de kaart. *Basisscholen*, <https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/Nijmegen/>

²¹ Overheid.nl. *Wettenbank*. <https://wetten.overheid.nl/>

Verder heeft de denktank ter verbreding van het onderzoek in Nijmegen Nieuw-West een vierdaags werkbezoek afgelegd aan de Zweedse stad Malmö. Een aantal stadsdelen en wijken in Malmö kampen of kampten met vergelijkbare problematiek als de wijken Heseveld en Neerbosch-Oost, zoals taalachterstanden en problemen rondom de leefbaarheid in bepaalde gebieden. De denktank heeft via internet uitgezocht van welke personen en instanties in Malmö verwacht werd dat zij konden bijdragen aan inzichten voor het onderzoek in Nieuw-West. Met deze partijen is per mail of telefonisch contact gelegd. Hieruit kwamen onder andere afspraken met de *Malmö Universitet* en een jeugdcentrum in de wijk Rosengård voort. Een overzicht van alle geïnterviewden is als bijlage toegevoegd (Appendix A).

Deelvraag 1: Huidige situatie

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag *Hoe zien de huidige situatie en de ontwikkelingen van het basisonderwijs en voorschoolse educatie in stadsdeel Nieuw-West eruit?* Dit hoofdstuk gaat verder in op de bevindingen die voortkomen uit het wijkprofiel van stadsdeel Nieuw-West en de domeinen die naar aanleiding daarvan als focus voor dit onderzoek zijn aangewezen. Ten eerste zal worden ingegaan op de situatie van het onderwijs in Nieuw-West in het algemeen. Vervolgens wordt er specifiek gekeken naar de eigenschappen van de scholen en hun werkwijze. Als laatste wordt ingegaan op de benadering van taalachterstanden binnen Nieuw-West in het onderwijs en de kinderopvang en het belang van een goede taalontwikkeling.

1.2 Onderwijs in Nieuw-West

In de wijken Heseveld en Neerbosch-Oost bevinden zich twee basisscholen. Respectievelijk zijn dat De Zonnewende en Het Octaaf. Beide scholen maken deel uit van *brede scholen*. Dit houdt in dat de scholen met verschillende organisaties samenwerken om de ontwikkelingskansen voor kinderen van 0 tot en met 12 jaar te vergroten.²² De school is het middelpunt in een netwerk van voorzieningen voor kinderen en het gezin in de buurt.²³

Startkansen

In de omschrijving van het onderdeel ‘Onderwijs’ in het wijkprofiel wordt er onder andere gekeken naar het percentage kinderen met lage startkansen. Door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bepaald of een kind lage startkansen heeft, door te kijken naar het opleidingsniveau van de ouders. Het gemiddelde aantal kinderen met lage startkansen in Nederland ligt in 2018 op 9%.²⁴ De gemeente Nijmegen streeft ernaar dat niet meer dan 30% van het aantal leerlingen op elke school een lage startkans heeft.²⁵ Toch hebben zes scholen in Nijmegen een percentage van kinderen met een lage startkans hoger dan 30%, waaronder De Zonnewende. Ook Het Octaaf heeft een bovengemiddeld aantal kinderen met lage startkansen. Figuur 5 illustreert de situatie.²⁶ Het is veelzeggend dat de

²² Brede School Neerbosch-Oost. *Werkplan 2016-2017*.

https://www.octaaf.nl/joseph_C01/UploadData/images/6/481/0/Werkplan-2016-2017.pdf

²³ Gemeente Nijmegen. Wijkpakprogramma Heseveld 2018-2019: *Hart voor Heseveld*, p. 9.

²⁴ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Programma Onderwijs, Ontwikkelen van talenten en bestrijden achterstanden

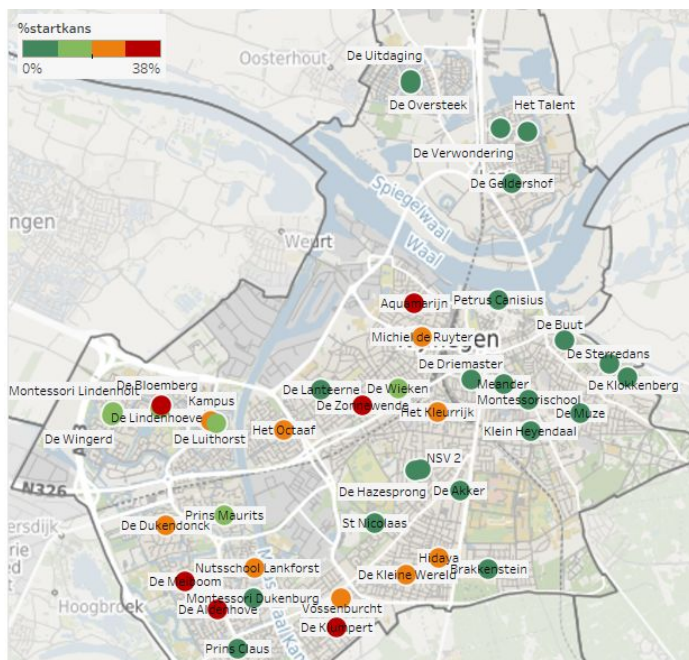
<https://swm.nijmegen.nl/p30785/ontwikkelen-van-talenten-en-bestrijden-achterstanden>

²⁵ Gemeente Nijmegen, afdeling Onderzoek en Statistiek. *Evaluatie anti-segregatiebeleid*, april 2011.

²⁶ Gemeentelijk bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Stads- en Wijkmonitor 2018, Programma Onderwijs, Ontwikkelen van talenten en bestrijden achterstanden

<https://swm.nijmegen.nl/p30785/ontwikkelen-van-talenten-en-bestrijden-achterstanden>

twee basisscholen in Nijmegen Nieuw-West allebei een groot aantal kinderen met lage startkansen hebben.

Figuur 5 Percentage kinderen met lage startkansen per basisschool in de gemeente Nijmegen.

Krimp

Daarnaast is op bovengenoemde basisscholen op dit moment een krimp van het aantal leerlingen zichtbaar.^{27,28} Op zichzelf genomen is dat niet veelzeggend, omdat deze ontwikkeling ook op landelijk en gemeentelijk niveau terug is te zien (zie Figuur 6 voor de ontwikkelingen in Nijmegen).²⁹ Wel is de krimp van Het Octaaf en De Zonnewende groter dan de krimp in de groep 4- tot 11-jarigen in de rest van Nijmegen: Het Octaaf en De Zonnewende zijn vanaf 2014 respectievelijk met 17,2% en 21,6% gekrompen, terwijl de krimp in 4 tot 11-jarigen over heel Nijmegen 7,9% was. Opvallend is ook dat omliggende basisscholen, zoals de Lantearne in de wijk Hees, geen krimp maar juist een groei van het aantal leerlingen doormaken.³⁰

²⁷ Scholen op de kaart. *Basisschool Het Octaaf*,

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/11564/58/Basisschool-Het-Octaaf/Aantal-leerlingen>

²⁸ Scholen op de kaart. *Basisschool De Zonnewende*,

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/4915/58/Basissch-de-Zonnewende/Aantal-leerlingen>

²⁹ CBS Bevolking. % bevolking leeftijd 4-11 jaar 2018 - Gemeenten,

https://www.waarstaatjegemeente.nl/jive?cat_open_var=pbev0411&var=pbev0411&geolevel=gemeente&favorite=gemeente_268

³⁰ Scholen op de kaart. *Basisschool De Lantearne*,

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/4918/Basisschool-de-Lantearne>

	% bevolking leeftijd 4-11 jaar [%]	Bevolking leeftijd -4 jaar [personen]	Bevolking leeftijd 5-9 jaar [personen]	Bevolking leeftijd 10-14 jaar [personen]
2014	8,90%	25.858	27.624	31.871
2015	8,70%	25.414	27.257	31.392
2016	8,50%	25.018	27.206	30.513
2017	8,30%	24.929	27.038	29.910
2018	8,20%	25.112	26.941	29.104

Figuur 6 Bevolkingsafname 0 tot 14-jarigen Nijmegen.

Segregatie

Naast dalende in het leerlingenaantal is er tevens een probleem wat betreft segregatie tussen de scholen. In Nieuw-West komt de segregatie naar voren uit de stijging van het aantal ‘voorbijlopers’ dat de gemeente registreert (zie Figuur 7).³¹ Een voorbijloper is een basisschoolleerling die naar een school gaat die buiten de eigen omgeving ligt. Een leerling geldt als voorbijloper als de bezochte school minstens 300 meter verder van huis ligt dan de dichtstbijzijnde school.³² Door de stijgende lijn in het aantal voorbijlopers wordt de sociaal-economische en etnische samenstelling op de scholen meer eenzijdig. Dat de gemeente sociaal-economische segregatie als een probleem ziet, wordt duidelijk uit het feit dat er sinds 2008 een anti-segregatiebeleid van kracht is in de vorm van de *Schoolwijzer/Centrale aanmelding*.³³ Met het anti-segregatiebeleid wordt beoogd de sociaal-economische onderwijsachterstand terug te dringen.

	Procentuele ontwikkeling tussen 2014 en 2017
Heseveld	+2,5%
Neerbosch-Oost	+7,1%
Nieuw-West	+2,8%
Nijmegen	+2,2 %

Figuur 7 Voorbijlopers per Nijmeegse wijk.

Opnieuw moet worden opgemerkt dat deze tendens niet kenmerkend is voor deze wijken op zich. Nederland kent een relatief hoog segregatieniveau in het primair onderwijs, zowel voor etnische als voor sociale groepen. Segregatie naar het opleidingsniveau van de ouders is in ons land hoger dan de segregatie naar etnische achtergrond of naar inkomen.³⁴ Segregatie kan ontstaan door een variatie in scholenaanbod. Met name bijzondere scholen verhogen sociaal-economische segregatie. Het aantal scholen dat bijzonder onderwijs aanbiedt, neemt toe en steeds meer leerlingen krijgen dergelijk onderwijs.³⁵ Dit nieuwe aanbod kan segregatie

³¹ Gemeente Nijmegen, afdeling Onderzoek en Statistiek.

³² Gemeente Nijmegen, afdeling Onderzoek en Statistiek. *Stads- en Wijkmonitor 2018*, Heseveld, Cijfers, <https://swm.nijmegen.nl/p33033/cijfers>

³³ Gemeente Nijmegen, afdeling Onderzoek en Statistiek. *Evaluatie anti-segregatiebeleid*, april 2011.

³⁴ Inspectie van het Onderwijs, 2018. *De Staat van het Onderwijs*.

³⁵ Ladd, H.F., Fiske, E.B., & Ruijs, N.M. (2011). *Does Parental Choice Foster Segregated Schools? Insights from the Netherlands*. School Choice and School Improvement (233-253). Cambridge: Harvard Education Press.

versterken, want door deze scholen worden specifieke leerlingenpopulaties aangetrokken.³⁶

Volgens socioloog Bowen Paulle³⁷ is het gewenst om de leerlingenpopulatie een afspiegeling van de buurt te laten zijn, waarbij het aantal kinderen met een lage startkans maximaal 30% bedraagt. Een dergelijke verhouding zou namelijk bijdragen aan betere ontwikkelkansen voor de kinderen met onderwijsachterstanden, zonder dat dit de kinderen zonder onderwijsachterstand benadeelt.³⁸

Dat het fenomeen segregatie voorkomt in Nieuw-West blijkt niet slechts uit de cijfers. Voor basisschool Het Octaaf geldt zelfs dat er een documentaire is gewijd aan deze problematiek, genaamd 'De witte vlucht'.³⁹ De documentaire laat zien dat Het Octaaf kampt met het probleem dat de school door het multiculturele karakter het imago van een zwarte school krijgt. Autochtone ouders besluiten hierop om hun kinderen naar een andere school buiten de wijk te sturen (hetgeen in de cijfers van O&S wordt gekwalificeerd als *voorbijlopers*).

Naast deze documentaire van de KRO-NCRV uit 2017 blijkt ook uit gesprekken met betrokkenen binnen het onderwijs in Heseveld en Neerbosch-Oost dat het probleem van segregatie op zowel De Zonnewende als Het Octaaf speelt. Ook ten aanzien van de dalende leerlingenaantallen geldt dat zij bevestigd werden in deze gesprekken.⁴⁰

1.4 Schoolspecifieke eigenschappen

De Zonnewende

Basisschool De Zonnewende is gelegen in de wijk Heseveld. Het is een brede school die van oorsprong katholiek is, maar die kinderen van alle gezindten welkom heet. De Zonnewende is één van de 31 basisscholen in Nijmegen en Heumen die onder het gezag van Stichting Conexus valt.⁴¹ Zoals eerder benoemd, heeft de school te kampen met een dalend leerlingaantal.⁴² Wat ook opvalt is het relatief hoge aantal overstappers. Een overstapper is een leerling die het schooljaar is begonnen op school A, maar het jaar afmaakt op school B. In 2016-2017 vertrok 11,4% van de leerlingen naar een andere basisschool voor regulier basisonderwijs, een stijging van ongeveer 8% ten opzichte van het schooljaar 2015-2016. Ter vergelijking: bij het gemiddelde van alle basisscholen in Nederland stapte gemiddeld slechts

³⁶ Inspectie van het Onderwijs, 2018. *De Staat van het Onderwijs*.

³⁷ Bowen, P. (2007). *Van kleur naar klasse: desegregatie in het onderwijs*. Amsterdam: Boom. p. 131, 141

³⁸ Gemeente Nijmegen, afdeling Onderzoek en Statistiek. *Evaluatie anti-segregatiebeleid*, april 2011.

³⁹ Schuit, V. & Croon C. (Producenten) & Zwart, C. (Regisseur), 2017. *KRO-NCRV 2Doc: De witte vlucht*. Nederland: Viewpoint Productions/KRO-NCRV.

⁴⁰ Persoonlijke communicatie. Uit interviews met E. Melssen, A. Nannen, E. van Dael, H. van IJzendoorn en N. Stams.

⁴¹ Conexus, <https://www.conexus.nu/scholen.aspx>

⁴² Scholen op de kaart. Brede School De Zonnewende.

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/4915/58/Basissch-de-Zonnewende/Aantal-leerlingen>

4,4% van de leerlingen halverwege het jaar over.⁴³

Hoewel de school is gelegen in de wijk Heseveld, bereikt de school lang niet alle kinderen die woonachtig zijn in deze wijk. In het schooljaar 2017-2018 waren slechts 78 van de 138 leerlingen afkomstig uit de wijk Heseveld, terwijl er 443 kinderen uit Heseveld naar een school voor regulier basisonderwijs buiten de wijk gaan.⁴⁴ Dit beseft ook Henk van IJendoorn, directeur van De Zonnewende: “De school is niet meer een afspiegeling van de wijk, De Zonnewende bereikt niet meer de kinderen uit Heseveld uit de hogere sociaal-economische klassen”.

De Zonnewende heeft zich als doel gesteld om een excellente school te worden voor haar huidige leerlingenpopulatie. Aldus Henk van IJendoorn: “We gaan niet hengelen naar kinderen uit hogere sociaal-economische klassen, maar ons juist specialiseren op de kinderen die er nu zitten.” Dat houdt onder andere in dat De Zonnewende inzet op leerlingen met een taalachterstand. Hiervoor heeft De Zonnewende een schakelklas voor leerlingen uit groep 1 en 2.⁴⁵ Hier krijgen leerlingen met een taalachterstand een schooljaar lang intensief taalonderwijs, waarbij gefocust wordt op het ontwikkelen van de mondelinge taalvaardigheid en woordenschat bij de leerlingen (zie paragraaf 1.5). Een kwaliteitsonderzoek in 2017 geconstateerde dat er op tijd signaleerd wordt wanneer kinderen extra hulp nodig hebben. Er blijkt echter onvoldoende inzicht te zijn in de processen die nodig zijn voor de extra hulp en bij het bieden van gerichte begeleiding binnen de ontwikkeling van deze kinderen. Belangrijk om te vermelden is dat De Zonnewende toewerkt naar een verbetering.⁴⁶

Daarnaast probeert De Zonnewende als brede school haar wijkfunctie zoveel mogelijk te ontplooiën. Hiervoor werken ze samen met verschillende instanties binnen en buiten de wijk Heseveld, zoals De Lindenberg en de Boskapel.⁴⁷ Henk van IJendoorn: “Eigenlijk is de term ‘brede school’ niet handig, omdat de nadruk wordt gelegd op de schoolfunctie. Maar we zijn nog veel meer: het is een ‘brede plek’ voor ontwikkeling, educatie en creativiteit, voor leerlingen maar ook voor andere wijkbewoners.”⁴⁸

Het Octaaf

Basisschool Het Octaaf is de enige basisschool in Neerbosch-Oost en is een brede school met als profiel ‘Taal en Cultuur’.⁴⁹ Het Octaaf is van oorsprong katholiek, maar geeft tegenwoordig niet meer specifiek onderwijs vanuit deze levensovertuiging. Wel is Het Octaaf

⁴³ Scholen op de kaart. Brede School De Zonnewende.

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/4915/1156/Basissch-de-Zonnewende/Overstappers>

⁴⁴ Scholen op de kaart. Brede School De Zonnewende.

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/4915/61/Basissch-de-Zonnewende/Voedingsgebied>

⁴⁵ De Zonnewende, *Schoolgids 2017-2018*.

⁴⁶ Inspectie van het Onderwijs, 2017. *Rapport van bevindingen kwaliteitsonderzoek - De Zonnewende*.

⁴⁷ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams en H. van IJendoorn, oktober 2018.

⁴⁸ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met H. van IJendoorn, oktober 2018.

⁴⁹ Het Octaaf, *Schoolgids 2017-2018*.

nog steeds onderdeel van de Stichting St. Josephscholen.⁵⁰ Het Octaaf kent een lichte krimp in het leerlingenaantal en heeft in het schooljaar 2017/18, 272 leerlingen, waarvan er 251 uit Neerbosch-Oost komen.⁵¹ Toch gaat slechts 55,8% van alle basisschoolkinderen uit Neerbosch-Oost naar Het Octaaf.⁵² Dat houdt in dat bijna 200 leerlingen uit Neerbosch-Oost naar een school in een andere wijk gaan. Eefje Melssen, de bredeschoolcoördinator van Het Octaaf, vindt onder meer daarom dat Het Octaaf geen goede afspiegeling is van de wijk: “Het Octaaf is een zeer gemengde school, met veel leerlingen van allochtone afkomst. De school is meer gemengd dan Neerbosch-Oost zelf. Een groot aantal autochtone ouders in de wijk zet hun kinderen op een andere school.”

Sinds het schooljaar 2018-2019 werkt Het Octaaf met een startgroep. Dit is een samenwerking tussen de school en de peutergroep van KION in hetzelfde gebouw. Kinderen van 3 en 4 jaar krijgen hier voorbereidend onderwijs op het reguliere basisonderwijs. Het onderwijs wordt gegeven door afwisselend een docent van Het Octaaf en een kracht van KION. Er wordt veel aandacht besteed aan VVE. Dit is een educatief programma voor jonge kinderen om achterstanden in de taal en ontwikkeling te voorkomen en verminderen.^{53,54} Als het gaat om het verbeteren van taalontwikkeling, met name woordenschat en lezen, heeft Het Octaaf hier al veel in geïnvesteerd.⁵⁵

Daarnaast probeert Het Octaaf zoveel mogelijk haar wijkfunctie te stimuleren. Hiervoor lopen onder andere samenwerkingsverbanden met Dar (afvalbeheer en beheer openbare ruimte) en de kinderboerderij ‘t Boerke die in Neerbosch-Oost is gevestigd. Ook heeft Het Octaaf een ouder-kindcentrum, waar tijdens schooltijd aan ouders opvoedingsondersteuning geboden wordt door middel van gesprekken, ouderinitiatieven en lezingen. In 2019 zal Het Octaaf verhuizen naar een nieuwe locatie. Nu wordt nog lesgeven op twee locaties.⁵⁶ Na verhuizing van de nieuwe school moet het ouder-kindcentrum verder worden uitgebouwd.

1.5 Taalachterstanden en taalontwikkeling

Signalering van taalachterstanden

Binnen de (vroeg)signalering van taalachterstanden bij leerlingen op De Zonnewende en Het Octaaf is een belangrijke rol weggelegd voor KION. Zowel op De Zonnewende als op Het Octaaf heeft KION een peutergroep voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar. In deze peutergroepen

⁵⁰ Stichting Sint Josephscholen Nijmegen. <http://www.josephscholen.nl/>

⁵¹ Scholen op de kaart. Basisschool Het Octaaf.

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/11564/61/Basisschool-Het-Octaaf/Voedingsgebied>

⁵² Scholen op de kaart. Basisschool Het Octaaf.

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/11564/61/Basisschool-Het-Octaaf/Voedingsgebied>

⁵³ Nederlands Jeugdinstituut. Definitie Voor- en Vroegschoolse Educatie.

[https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-\(vve\)/Wat-is-voor-en-vroegschoolse-educatie](https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-(vve)/Wat-is-voor-en-vroegschoolse-educatie)

⁵⁴ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Melssen, december 2018.

⁵⁵ Inspectie van het Onderwijs, 2015. *Rapport van bevindingen kwaliteitsonderzoek - Het Octaaf*.

⁵⁶ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Melssen, december 2018.

staat VVE centraal.⁵⁷ Door het intensieve contact met De Zonnewende en Het Octaaf kan KION deze scholen op tijd waarschuwen als een kind waarvan vermoed wordt dat het een taalachterstand heeft, naar één van deze scholen gaat.⁵⁸

Vaak zal een arts of verpleegkundige van het consultatiebureau signaleren welke peuters een VVE-indicatie krijgen. Als er een achterstand in de taal of ontwikkeling wordt gezien, zal de ouder/verzorger worden gewezen op de mogelijkheden die een peuteropvang te bieden heeft. De gemeente heeft een stimulerende rol bij de ouders/verzorgers als het gaat om de plaatsing van kinderen bij een VVE-peuteropvang. Dit stimuleren wordt gedaan door subsidiëring bij ouders die geen kinderopvangtoeslag krijgen, en door het gratis beschikbaar stellen van twee gratis dagdelen peuteropvang op voorwaarde dat zij zelf twee dagdelen afnemen.⁵⁹

Aanpak van taalachterstanden

De Zonnewende probeert een dreigende taalachterstand voor te zijn door kinderen bij wie het nodig is - vanwege het feit dat Nederlands niet hun moedertaal is bijvoorbeeld - in een zogeheten *schakelklas* te plaatsen.⁶⁰ Een schakelklas is specifiek voor kinderen van groep 1 en 2 met als doel deze kinderen naar groep 3 te laten gaan zonder of met slechts een beperkte achterstand. Kinderen krijgen in deze schakelklas een jaar lang extra (taal)onderwijs. Jonge kinderen die vroeg worden gestimuleerd krijgen een betere hersenontwikkeling, waardoor ze beter presteren op school. Op achtjarige leeftijd maken kinderen een groeispurt in het aantal woorden dat ze kennen. Dit gebeurt doordat ze uit de context van de teksten die ze lezen, nieuwe woorden leren begrijpen. Dit zal bij kinderen met een minder grote woordenschat betekenen dat ze niet een soortgelijke groeispurt meemaken, gezien het feit dat ze de nieuwe woorden in de tekst niet begrijpen en daardoor meer moeite ervaren bij het lezen. Dit wordt ook wel het Mattheus-effect genoemd: de verschillen tussen leerlingen met hoge en lage taalvaardigheidsniveaus worden groter, omdat bij de laag-taalvaardige leerlingen door de leesproblemen de leesmotivatie en de tijd die gespendeerd wordt aan lezen, afnemen, waardoor het 'woordcontact' bij deze leerlingen kleiner is dan bij leerlingen die wel veel en graag lezen.⁶¹ Deze achterstand en de groeispurt in aantal woorden op achtjarige leeftijd staat hieronder grafisch weergegeven (Figuur 8); kinderen zonder taalachterstand (rode lijn) en kinderen met een taalachterstand (groene lijn). Het belang om een achterstand bij kinderen op jonge leeftijd aan te pakken wordt hierdoor bevestigd.⁶²

⁵⁷ KION, *VVE in de praktijk*. <https://www.kion.nl/zo-werken-wij/vve-in-de-praktijk>

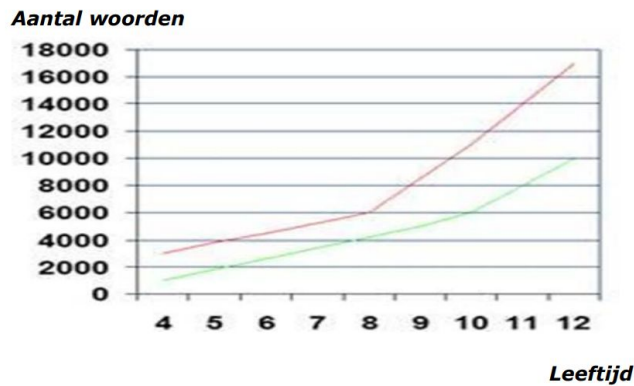
⁵⁸ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Vos, oktober 2018.

⁵⁹ Persoonlijke communicatie. H. Peereboom, december 2018.

⁶⁰ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams en H. van IJzendoorn, oktober 2018.

⁶¹ Stanovich, K. E. (2009). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Journal of Education*, 189(1-2), 23-55.

⁶² Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2014. Kamerbrief Voortgang bestuursafspraken G37 en afsluiten convenant VVE.

Figuur 8 De gemiddelde grootte van de woordenschat van kinderen van de leeftijd 4 tot en met 12 jaar.

Het Octaaf werkt niet met schakelklassen, maar met een *startgroep*. Zoals eerder benoemd, wordt in deze startgroep voor peuters van 3 jaar veel aandacht besteed aan VVE en daarmee ook aan taalontwikkeling.⁶³

Belang van goede taalontwikkeling

Hoewel het zeer vanzelfsprekend lijkt, is het goed om nogmaals te benadrukken waarom een goede taalontwikkeling van belang is voor de ontwikkeling van het kind en diens hele verdere leven. Een goede beheersing van taal en rekenen beschouwt de Onderwijsraad als noodzakelijke voorwaarde voor de verdere ontwikkeling.⁶⁴ Eerder is genoemd dat een taalachterstand het beste op jonge leeftijd gesignaleerd kan worden voor een betere hersenontwikkeling en om de groeispurt in het aantal woorden op achtjarige leeftijd zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Het aantal kinderen dat de basisschool verlaat met lage basisvaardigheden, zoals niet goed kunnen lezen en rekenen, is aan het toenemen.⁶⁵ Als kinderen om deze reden een onderwijsachterstand oplopen, hebben ze een hogere kans op laaggeletterdheid. De term laaggeletterdheid kan niet op kinderen worden toegepast, omdat zij zich nog ontwikkelen in de vaardigheden die volwassenen al beheersen. Wel kan een achterstand in de taalontwikkeling leiden tot laaggeletterdheid. Onder laaggeletterdheid wordt verstaan: slecht kunnen lezen, schrijven en/of rekenen. Het aantal mensen in Nederland dat laaggeletterd is, neemt de afgelopen jaren toe.⁶⁶

Er is een verhoogd risico bij bijna 18% van de vijftienjarigen om op latere leeftijd laaggeletterd te raken. Als iemand moeite heeft met deze basisvaardigheden zal er meer moeite zijn met het goed kunnen functioneren in de maatschappij, bijvoorbeeld bij het vinden van een baan. De grootste verschillen in laaggeletterdheid zijn te zien in opleidingsniveaus, zoals Figuur 9 illustreert: er is slechts een klein percentage laaggeletterdheid bij

⁶³ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Melssen, december 2018.

⁶⁴ Onderwijsraad, 2011. *Een stevige basis voor iedere leerling*.

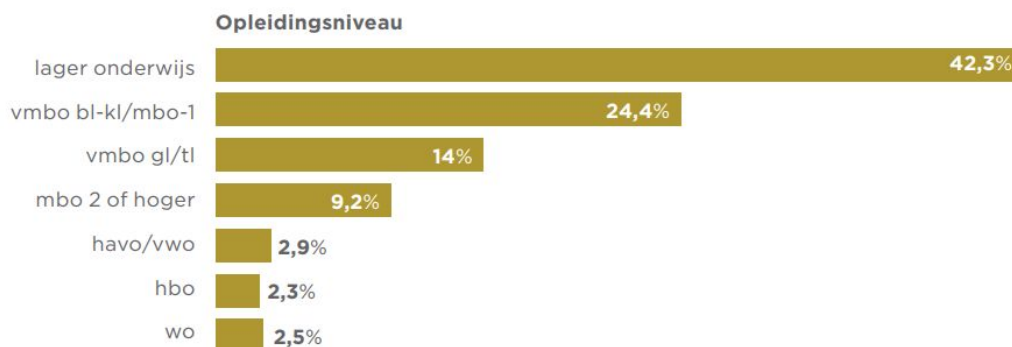
<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2011/een-stevige-basis-voor-iedere-leerling/volledig/item257>

⁶⁵ Maastricht University, Stichting Lezen & Schrijven, 2018. *Feiten & Cijfers Laaggeletterdheid, de invloed van lage basisvaardigheden op deelname aan de maatschappij*.

⁶⁶ Stichting Lezen & Schrijven. *Laaggeletterdheid in Nederland*.

<https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/>

hoogopgeleiden (hbo en/of wo). Door laaggeletterdheid zijn er hoge maatschappelijke kosten, want laaggeletterden lopen inkomen mis, leven vaker in armoede, komen vaker in de bijstand door het moeilijker vinden van een baan en maken vaak hoge zorgkosten door een ongezonde levensstijl. Daarnaast ontvangt de overheid minder belasting door de lagere inkomsten van laaggeletterden.⁶⁷

Figuur 9 Percentage laaggeletterdheid per hoogst genoten opleidingsniveau.

Voor leerlingen van laagopgeleide ouders geldt dat hun kans op het krijgen van een hoger schooladvies 3,6 maal kleiner is dan in het geval van leerlingen met hoogopgeleide ouders. Dit is deels te wijten aan taal- en rekenachterstanden en hierdoor nemen de onderwijskansen in het voortgezet onderwijs voor deze leerlingen af.⁶⁸ Een laag opleidingsniveau brengt niet alleen een lage taal- en rekenvaardigheid met zich mee, maar ook onvoldoende beheersing van vreemde talen, gebrekkige flexibiliteit op de arbeidsmarkt en geringe informatieverwerkingsvaardigheden.⁶⁹ Het is dan ook van groot belang om preventie van laaggeletterdheid te stimuleren en om de ouders hierbij te betrekken. De kans bestaat dat kinderen van laaggeletterde ouders zelf ook laaggeletterd raken, omdat de ouders zelf moeite hebben om taal te stimuleren. Opvallend hier is dat de kans op laaggeletterdheid bij kinderen driemaal is verhoogd als beide ouders laagopgeleid zijn. Taalachterstanden op jonge leeftijd die later kunnen leiden tot laaggeletterdheid kunnen worden voorkomen. Belangrijke factoren bij dit voorkomen zijn het opleidings- en taalniveau van de ouders, de frequentie van het voorlezen en de houding ten opzichte van het lezen. Zo kan een kind per jaar 1000 nieuwe woorden leren door iedere dag een kwartier in een boek te lezen.⁷⁰

1.6 Conclusie

Het meest opvallend uit het wijkprofiel van stadsdeel Nieuw-West is het domein van onderwijs. Als er wordt gekeken naar de algemene situatie in Nieuw-West is er sprake van lage startkansen op een aantal basisscholen, waaronder De Zonnewende en Het Octaaf.

⁶⁷ Maastricht University, Stichting Lezen & Schrijven, 2018. *Feiten & Cijfers Laaggeletterdheid, de invloed van lage basisvaardigheden op deelname aan de maatschappij*.

⁶⁸ Inspectie van het Onderwijs, 2018. *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo*.

⁶⁹ Onderwijsraad, 2011. *Maatschappelijke achterstanden van de toekomst*. (7)

⁷⁰ Maastricht University, Stichting Lezen & Schrijven, 2018. *Feiten & Cijfers Laaggeletterdheid, de invloed van lage basisvaardigheden op deelname aan de maatschappij*.

Verder is er op deze scholen een krimp in het leerlingenaantal en segregatie (omschreven als de toenemende aantal voorbijlopers) te zien. De Zonnewende en het Octaaf zijn brede basisscholen en besteden aandacht aan gelijke ontwikkelkansen voor alle kinderen. Daar waar kinderen extra aandacht nodig hebben voor hun taalvaardigheden en ontwikkeling, zorgt De Zonnewende hiervoor door een schakelklas en Het Octaaf middels een startgroep. Het is belangrijk dat taalachterstanden tijdig worden gesignaleerd bij het consultatiebureau, omdat een kind deze achterstand het beste op jonge leeftijd (zoveel mogelijk) kan inhalen. Als deze achterstand blijft bestaan, is de kans op laaggeletterdheid verhoogd. Dit heeft vervolgens nadelige effecten op het functioneren in de maatschappij, maar ook voor de maatschappij is dit niet voordelig gezien de hoge kosten die ontstaan door laaggeletterdheid. Het voorkomen van taalachterstanden die vervolgens kunnen leiden tot laaggeletterdheid is daarom van groot belang.

Deelvraag 2: Gemeentelijke invloedssfeer

2.1 Inleiding

Om te begrijpen welke ruimte de gemeente heeft om positieve invloed uit te oefenen ten aanzien van taalachterstanden, zijn haar wettelijke taken geanalyseerd. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat de wettelijke taken van de gemeente zijn en op welke manier hier tot op heden invulling aan is gegeven door de gemeente Nijmegen. Daarnaast is overig beleid verwant aan het aanpakken van taalachterstanden opgenomen waardoor een overzicht ontstaat van de mogelijkheden voor de gemeente om te reguleren en te stimuleren.

Uiteindelijk volgen onze voorlopige conclusies waarin we licht werpen op bestaande maar onbenutte mogelijkheden om taalachterstanden te bestrijden. Die mogelijkheden zullen zich bevinden zowel op het vlak van regulering als op dat van stimulering. De deelvraag die in dit hoofdstuk wordt behandeld, luidt: *Over welke ruimte beschikt de gemeente Nijmegen om taalachterstanden te bestrijden, kijkende naar de huidige vervulling van haar wettelijke taken en overige beleidsinitiatieven?*

2.2 Wettelijke taken - Reguleren

Voor een analyse van gemeentelijke wettelijke taken die (mogelijkerwijs) raken aan taalachterstanden-beleid, zijn voornamelijk de Wet Kinderopvang, de Wet op het Primair Onderwijs en de Jeugdwet relevant.

Wet Kinderopvang

De Wet Kinderopvang legt verantwoordelijkheden bij de gemeente als het gaat om de registratie en de kwaliteit van kinderopvang. Voor het oprichten van een kinderopvang moet een vergunning worden aangevraagd bij de gemeente. Kinderopvangen moeten voldoen aan een aantal wettelijke eisen. Ze moeten bijvoorbeeld een veilige en gezonde omgeving bieden. De gemeente moet daar toezicht op houden.⁷¹ De gemeente kan de kinderopvang bevelen om de regels op te volgen als hier niet aan wordt voldaan. In het ergste geval kan zij de vergunning van een kinderopvang intrekken.⁷²

VVE wordt gesubsidieerd aangeboden bij de kinderopvangen van KION bij Het Octaaf en De Zonnewende. Hierbij speelt taalstimulering een belangrijke rol.⁷³ Vanwege de subsidie moet de gemeente een aantal extra aspecten controleren die met VVE te maken hebben, zoals opleidingseisen van het personeel en groeps grootte.⁷⁴ Het College van Burgemeester en

⁷¹ Wet Kinderopvang, artikel 1.61.

⁷² Wet Kinderopvang, artikel 1.46.

⁷³ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Vos, oktober 2018.

⁷⁴ Wet Kinderopvang, artikel 1.50b.

Wethouders (B&W) kan ook extra eisen stellen aan de kwaliteit van de educatie in VVE. Uit correspondentie met Henk Peereboom, beleidsadviseur van de gemeente, blijkt dat het college van B&W in Nijmegen onder meer de volgende extra eisen heeft gesteld: voor kinderopvangen met gesubsidieerd VVE-aanbod geldt dat zij een door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) gecertificeerde VVE-methode dienen te gebruiken. Daarnaast dienen zij gebruik te maken van een kindvolgsysteem, moeten de medewerkers een aanvullende VVE-opleiding gevolgd hebben, zijn er extra observaties en signalering op de groepen en worden de medewerkers door HBO-ers gecoacht. Tevens moet er sprake zijn van taalstimulering, voorleesprogramma's, voorlezen met spelletjes, moeten ouders worden gestimuleerd om voor te lezen en moet er aandacht zijn voor ouderparticipatie.⁷⁵ Deze extra eisen gelden dus niet voor reguliere kinderopvang zonder VVE-aanbod.⁷⁶

Wet op het Primair Onderwijs

De Wet op het Primair Onderwijs legt een aantal zaken vast over de organisatie van het basisonderwijs in Nederland. Hierbij wordt een aantal verantwoordelijkheden bij de gemeente gelegd.

Afspraken en meetbare doelen

De wet stelt onder meer dat het college van B&W minstens een keer per jaar moet overleggen en afspraken moet maken met het oog op een zo groot mogelijke deelname van het aantal kinderen aan VVE, en ten aanzien van de resultaten van de VVE.⁷⁷ Hierover moet tevens overleg worden gepleegd en afspraken moeten worden gemaakt met schoolbesturen en kinderopvangen. Laatstgenoemden zijn vervolgens verplicht om deze afspraken na te leven.⁷⁸

Naast overleg over VVE vindt er ook overleg plaats met de schoolbesturen en kinderopvangen over onder meer het bestrijden van onderwijsachterstanden en het voorkomen van segregatie. Met betrekking tot dit laatste is het bedoeling dat de afspraken zoveel mogelijk de vorm krijgen van meetbare doelen en dat vervolgens door de Inspectie van het Onderwijs jaarlijks wordt gerapporteerd in hoeverre de doelen zijn bereikt.⁷⁹ Het onderwijsachterstandenbeleid omvat onder meer de inzet van VVE. In dat opzicht valt de verplichting meetbare doelen te formuleren gedeeltelijk samen met de verplichting om afspraken te maken over de resultaten van VVE.⁸⁰

Tot zover het wettelijk kader. Hoe krijgt dit vorm in de praktijk? Uit interviews komt naar voren dat er drie tot vier keer per jaar formeel overleg plaatsvindt tussen gemeente, schoolbesturen en kinderopvangen. Er worden hierbij afspraken over onder meer het bereik

⁷⁵ Gemeente Nijmegen, 2018. *Kwaliteitskader Peuteropvang VVE*.

⁷⁶ Persoonlijke communicatie. H. Peereboom, 2018.

⁷⁷ Wet op het Primair Onderwijs, artikel 167 lid 1.

⁷⁸ Wet op het Primair Onderwijs, artikel 167 lid 2.

⁷⁹ Wet op het Primair Onderwijs, artikel 167a lid 1.

⁸⁰ Gemeente Nijmegen, 2017. *Extra investeren is kinderen verder brengen. Inhoudelijke verantwoording van de GOA en G33 afspraken 2012 – 2016 tussen de schoolbesturen PO en de Gemeente Nijmegen*. (9)

en de kwaliteit van VVE.⁸¹ Over de resultaten van VVE kunnen afspraken worden gemaakt die bijvoorbeeld als volgt luiden: ‘In 2019 moet het verschil in score tussen doelgroepkinderen (kinderen die VVE krijgen aangeboden) en niet-doelgroepkinderen aan het begin van groep 3 gehalveerd zijn in vergelijking met het verschil aan het begin van groep 1.’⁸² Met betrekking tot dit soort resultaatafspraken moest de Inspectie van het Onderwijs in 2011 nog constateren dat deze ontbraken.⁸³ In de beleidsperiode 2013-2015 waren deze afspraken er wel, zij het dat de opbrengsten nog niet werden gemonitord dan wel gerapporteerd.⁸⁴

Het is goed dat de gemeente inmiddels wel afspraken over de resultaten van VVE heeft laten formuleren door de projectleiders VVE.⁸⁵ Het afspraken-pakket uit 2011 was in die zin onvolledig, omdat een gebrek aan resultaatafspraken het moeilijk maakt om een uitspraak te doen over de effectiviteit van de VVE. Toch wordt uit het gesprek met Mireille Souverijn duidelijk dat ook nu nog de meetbaarheid een moeilijk punt is.⁸⁶ Een probleem hierbij wordt gevormd door het nuchtere feit dat er veel factoren van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van een kind en hierdoor is niet altijd duidelijk vast te stellen wat, en in welke mate een maatregel heeft bijgedragen aan die ontwikkeling.

Wat hierin nog van toegevoegde waarde zou kunnen zijn is het aangaan van een samenwerking met kennisinstellingen zoals de universiteit en de HAN. Studenten dan wel onderzoekers betrekken bij effectief onderwijsbeleid is om meerdere redenen aan te bevelen. In het geval van de universiteit zijn die redenen gelegen in de eigenschappen van de universiteit als kennisinstituut.

De universiteit kan door de gemeente worden ingezet als ‘kennisbeoordelaar’.⁸⁷ Universiteiten bezitten een grote capaciteit als het aankomt op het verwerken en beoordelen van externe kennis (denk hierbij aan wetenschappelijke onderzoeksresultaten). Omdat universiteiten veel onderzoeksactiviteiten ondernemen en kennis delen met allerlei verschillende actoren, ontwikkelen zij een hoge ‘absorptie-capaciteit’. Hierdoor is de universiteit veel meer dan andere organisaties in staat externe kennis op waarde te schatten.

In het geval van samenwerking met de gemeente heeft dit evidente voordelen. Het bepalen welke kennis in de praktijk van waarde is voor het bereiken van een bepaald doel is immers

⁸¹ Gemeente Nijmegen, 2017. *Extra investeren is kinderen verder brengen. Inhoudelijke verantwoording van de GOA en G33 afspraken 2012 – 2016 tussen de schoolbesturen PO en de Gemeente Nijmegen.* (p. 10)

⁸² M. Reinink & A. van der Vegt, 2011. *RESULTAATAFSPRAKEN VROEGSCHOOLSE EDUCATIE DE ROL VAN DE GEMEENTE - Geschreven in opdracht van het Ministerie van OCW.* p. 19.

⁸³ Inspectie van het Onderwijs, 2016. *DE KWALITEIT VAN VVE IN DE GEMEENTE NIJMEGEN IN 2011*, p. 43.

⁸⁴ Inspectie van het Onderwijs, 2016. *DE KWALITEIT VAN VOOR- EN VROEGSCHOOLSE EDUCATIE IN DE GEMEENTE NIJMEGEN IN SCHOOLJAAR 2015-2016*, p. 15

⁸⁵ Gemeente Nijmegen, 2017. *Extra investeren is kinderen verder brengen. Inhoudelijke verantwoording van de GOA en G33 afspraken 2012 – 2016 tussen de schoolbesturen PO en de Gemeente Nijmegen.* (p. 11)

⁸⁶ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Souverijn, november 2018.

⁸⁷ Ardito, L., *Technological Forecasting & Social Change*, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.030>, p. 6.

cruciaal voor de effectieve ontwikkeling en voltooiing van beleid. De inzet van de universiteit kan behulpzaam zijn bij het gericht scannen en zoeken naar de beste initiatieven en oplossingen die gelegen zijn in andere contexten (buiten het onderwijs of buiten de gemeente) of landen. Samenvattend spreken we hier over de universiteit als een soort kennisfilter.

Voorbeelden van toepassing zijn het door onderzoekers laten selecteren van VVE-methoden die exact aansluiten bij de behoeften van kinderen in een bepaalde wijk of nog specifieker in een bepaalde school. Tot op heden wordt hiervoor vooral vertrouwd op de algemener te noemen certificering door partijen als het NJi. Over deze certificering komen wij in hoofdstuk 3 nog te spreken.

De gemeente kan tevens overwegen om de onderzoekers in meerdere fasen van het onderzoeksproces te betrekken. Dat betekent dat de samenwerking zich niet slechts richt op het door de onderzoekers laten uitwerken van een door de gemeente opgeworpen vraag. Nog voordat er een duidelijke vraagstelling is geformuleerd, is het al nuttig om de universiteit als gesprekspartner te hebben. Door het betrekken van de universiteit bij het formuleren van een vraagstelling (een proces van vraagarticulatie) wordt bepaalde problematiek beter ‘onderzoekbaar’. Met het onderzoek van ondergetekende denktank wilde de gemeente de leefbaarheid in Nieuw-West verbeteren, maar er was aan het begin nog geen uitgekristalliseerd idee over hoe dat precies moest gebeuren of welk onderzoek er daarvoor precies gedaan moest worden.

In samenspraak met de universiteit kan beter worden bepaald wat in concreto relevant is om uit te zoeken en welke methoden daarvoor het meest geschikt zijn. Als de gemeente het hele onderzoek, inclusief afbakening van de vraag, bij de onderzoekers neerlegt, loopt zij het risico dat er een vraag wordt uitgewerkt die niet of slechts beperkt nuttig is voor de gemeente. Kortom, het is nuttig om met de universiteit het gesprek aan te gaan en zich te laten adviseren over allerlei facetten van een onderzoek, zoals:

- Het opstellen van de onderzoeksvraag;
- Het bepalen van de indicatoren;
- Nadenken over het onderzoeksdesign;
- Dataverzameling;
- Data-analyse;
- Conclusies trekken en ter discussie stellen;
- Aanbevelingen doen.

In hoofdstuk 3 komen nog meer samenwerkingsvormen aan bod. Zij hebben onder meer betrekking op het evalueren (en daarmee in zekere zin de meetbaarheid) van beleid door (onderzoekers of studenten van) de universiteit.

Jeugdwet

De Jeugdwet verplicht de gemeente om zo nodig voorzieningen beschikbaar te maken aan ouders en jongeren zodat de kinderen gezond en veilig opgroeien, groeien naar zelfstandigheid en zelfredzaam te zijn.⁸⁸ De gemeente Nijmegen heeft onder meer door middel van de organisatie *Jimmy's* al een vorm gegeven aan de uitvoering van deze verplichting.⁸⁹ *Jimmy's* is een plek in de regio Nijmegen waar jongeren terecht kunnen met al hun vragen.⁹⁰ De organisatie is echter nog niet concreet aanwezig in de wijken Neerbosch-Oost en Heseveld. In Neerbosch-Oost is wel het Stip aanwezig: een plek voor bewoners waar zij terecht kunnen met allerlei problemen en vragen, niet per se gerelateerd aan opvoeding.

Uit gesprekken met personen die werkzaam zijn in het onderwijs (zowel beleidsmatig als in de praktijk) komt naar voren dat er veel hulporganisaties zijn in Nieuw-West.⁹¹ Deze fragmentatie van hulp brengt met zich mee dat de weg naar de juiste hulp als gecompliceerd kan worden ervaren. Niet alleen voor de bewoners in de wijk, maar zelfs voor de professionals in de wijk en voor ons als denktank is het krijgen van een overzicht soms lastig.

In de praktijk blijkt dat het voor veel mensen moeilijk is om de juiste persoon te vinden voor hun problemen en vragen. Dit kunnen heel simpele vragen zijn, bijvoorbeeld over een brief met een oproep voor vaccinaties die in te moeilijk Nederlands is geschreven.⁹² Als bewoners niet weten bij wie ze moeten zijn, komen ze soms bij bijvoorbeeld een leerkracht op de basisschool of bij de kinderopvang met vragen.⁹³ Hoewel het goed is dat de school en kinderopvang een wijkfunctie vervullen, hebben deze organisaties niet altijd de capaciteit om iedereen te helpen met vragen die niet direct met onderwijs of opvang te maken hebben.

Centrale vraagbaken als het Stip en *Jimmy's* helpen bij het vinden van de juiste hulp. Het kan extra helpen als deze organisaties op een toegankelijke plek in de wijk aanwezig zijn, zoals op de brede school. Als een ouder toch al naar school moet voor een kind, is het eenvoudiger om daar terecht te kunnen met vragen. Ook kan bijvoorbeeld een leerkracht of iemand bij de kinderopvang makkelijk verwijzen naar deze organisaties als ze dichtbij zijn. Op dit moment is alleen het Stip in Nieuw-West dichtbij de basisschool Het Octaaf.

⁸⁸ Jeugdwet, artikel 2.3.

⁸⁹ Gemeente Nijmegen. Begroting 2018 - 2021, Product Jeugd.
<https://nijmegen.begroting-2018.nl/p29092/omschrijving>

⁹⁰ *Jimmy's*. <https://jimmys024.nl/>

⁹¹ Persoonlijke communicatie. Uit interviews met M. Souverijn, M. Vos en A. van Beekveld, najaar 2018.

⁹² Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Vos, oktober 2018.

⁹³ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met A. van Beekveld, november 2018.

2.3 Overige activiteiten voor taalontwikkeling - Stimuleren

Naast de uitvoering van expliciete wettelijke taken subsidieert en faciliteert de gemeente een aantal projecten, zoals de vorming van brede scholen en het stimuleren van netwerkvorming tussen de organisaties die bij opvoeding en onderwijs van kinderen betrokken zijn. In deze paragraaf wordt de gemeentelijke rol bij deze projecten beschouwd.

Brede scholen - Netwerk

Een belangrijk concept waar de laatste tijd in is geïnvesteerd in Nijmegen, is het fenomeen 'brede scholen'. Dit concept heeft zich in Nederland begin jaren negentig ontwikkeld met als belangrijk doel het bestrijden van onderwijsachterstanden.⁹⁴ Een brede school houdt in dat er verschillende kindgerelateerde organisaties in één locatie worden ondergebracht. Omdat er verschillende organisaties samenwerken in een brede school, kunnen kinderen dan bijvoorbeeld direct van het kinderdagverblijf door naar de basisschool op dezelfde locatie. Ook de buitenschoolse opvang is dan in de buurt. Andere organisaties die met de ontwikkeling van kinderen te maken hebben, zoals de logopedie, kunnen hier ook terecht.⁹⁵ De gemeente heeft veel invloed op het ontwikkelen van brede scholen, onder meer doordat de gemeente verantwoordelijk is voor de huisvesting van basisscholen.

De organisaties op een brede school werken allemaal voor (delen van) dezelfde leerlingenpopulatie, maar voeren ieder een eigen taak uit. Voor de samenwerking tussen de verschillende organisaties is daarom overleg en communicatie nodig. De brede school is daarbij een handig hulpmiddel doordat alle organisaties op één plek zitten. De samenwerking wordt gefaciliteerd door een bredeschoolcoördinator. Op de brede scholen Het Octaaf en De Zonnewende in Nieuw-West zijn deze coördinatoren werkzaam bij de organisatie Bindkracht10, die hiertoe gesubsidieerd wordt door de gemeente. Daarnaast zijn rondom de brede scholen *kernteams* gevormd van mensen die een aantal keer per jaar overleggen over de samenwerking. Het kernteam van Het Octaaf wordt bijvoorbeeld gevormd door de bredeschoolcoördinator, de directeur van de basisschool, de teamleider van de kinderopvang (KION), de manager Welzijn van Bindkracht10 en de wijkmanager en projectleider van de gemeente.⁹⁶

Een goed netwerk, rondom de brede school, maar ook met andere organisaties in de wijk, kan meer voordelen hebben dan alleen eenvoudiger communicatie tussen de organisaties. Zo kan er gewerkt worden aan betere samenwerking tussen organisaties. Door de informatie die

⁹⁴ Loket Gezond Leven. *Wat is een brede school*.

<https://www.loketgezondleven.nl/school/ervaringen-gezonde-school/werken-aan-gezondheid-op-brede-scholen/informatie-over-de-brede>

⁹⁵ Loket Gezond Leven. *Wat is een brede school*.

<https://www.loketgezondleven.nl/school/ervaringen-gezonde-school/werken-aan-gezondheid-op-brede-scholen/informatie-over-de-brede>

⁹⁶ Persoonlijke communicatie. E. van Dael, november 2018.

verschillende partijen hebben op verschillende aspecten van de wijk te combineren door kennisuitwisseling, kunnen betrokken partijen als scholen, buurtcentra en gemeente, multidisciplinaire inzichten verwerven over de wijk. Dit kan helpen om op een effectieve manier in te spelen op de situatie in de wijk. Gedacht kan worden aan het gezamenlijk bedenken van projecten in de wijk die volgens alle partijen zinvol zijn. Op deze manier kan de gemeente gebruik maken van de kennis bij deze organisaties bij het subsidiëren van projecten.

Om een concreet voorbeeld te geven van kennis die gedeeld kan worden: Nicole Stams, bredeschoolcoördinator van Brede School De Zonnewende, gaf aan dat er veel kinderen instromen uit gezinnen met anderstalige ouders die proberen Nederlands te spreken tegen hun kinderen, terwijl ze dat onvoldoende beheersen.⁹⁷ Het kind krijgt hierdoor ontoereikend taalaanbod, zowel in het Nederlands als in de moedertaal. Dit zorgt ervoor dat het kind te weinig basistaalkennis heeft, waardoor het lastiger is voor het kind om beide talen goed te leren.⁹⁸ Het is goed om dit soort kennis ook met andere organisaties in de wijk te delen, als het nog niet bekend is. De verschillende organisaties kunnen met deze kennis gezamenlijk optrekken in het adviseren van ouders.

Tegelijkertijd is netwerken niet een doel op zich, ondanks de positieve bijeffecten die een netwerk kan hebben. Een netwerk onderhouden kost tijd en geld. Netwerken is een noodzaak doordat organisaties moeten overleggen over hoe ze gezamenlijk dezelfde doelgroep kunnen bedienen. Zo wordt er op brede scholen vaak naar gestreefd om een doorlopende leerlijn te hebben in VVE, omdat het kwaliteitsverschil van het onderwijs tussen de twee vormen anders te groot is.⁹⁹ Maar als de VVE en het basisonderwijs allemaal in één organisatie ondergebracht zouden worden zonder interne opdeling, is de overgang van voor- naar vroegschoolse educatie niet groter dan de overgang van groep 4 naar groep 5 op de basisschool. Wegens andere overwegingen is dit concrete voorbeeld ongetwijfeld niet zomaar toepasbaar, maar dit voorbeeld geeft wel aan dat de noodzaak van overleg en netwerken veroorzaakt wordt door de organisatiestructuur.

De gemeente heeft invloed op deze structuren door de manier waarop zij organisaties subsidieert. Er kan bijvoorbeeld aan twee organisaties voor specifieke doeleinden apart subsidie gegeven worden, maar beide subsidies kunnen ook gebundeld worden voor één organisatie. Ook binnen de gemeente kunnen meerdere afdelingen verantwoordelijk zijn voor verschillende subsidies. Het bundelen van werk binnen de gemeente en door de gemeente verstrekte subsidies is ook wel bekend onder de naam 'ontschotten'.¹⁰⁰ Natuurlijk kan dit niet

⁹⁷ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams, oktober 2018.

⁹⁸ Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49(2), 222-251.

⁹⁹ Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. *Doorgaande lijn tussen voor- en vroegschoolse educatie laat te wensen over*. <https://www.nro.nl/doorgaande-lijn-en-vroegschoolse-educatie-laet-wensen/>

¹⁰⁰ PO-raad, 2018. *Hoe kunt u binnen uw gemeente onderwijs beter op de kaart zetten?* (2) https://www.poraad.nl/system/files/publicaties/brochure_gemeenteraadsverkiezingen_2018.pdf

zomaar in elk geval gedaan worden en moet er gekeken worden naar de concrete situatie, maar het is wel belangrijk om ervan bewust te zijn dat de manier waarop subsidie gegeven wordt, invloed heeft op de organisatiestructuur en daarmee op de noodzaak tot overleg tussen de organisaties. Een voorbeeld hiervan is de overgang van kinderen die een VVE indicatie krijgen naar kinderen die gewichtskinderen zijn. De criteria van deze indicaties verschillen heel erg waardoor extra hulp soms ineens wegvalt voor kinderen die dit wel nodig hebben. Een doorlopende lijn zou dan wenselijk zijn.¹⁰¹ Een voorbeeld uit Nijmegen om de doorlopende leerlijn naar de basisschool te bevorderen is Alle Kinderen in Beeld (AKIB). Dit bestaat uit een overdrachtsdocument dat door zowel ouders als de voorschoolse voorziening wordt ingevuld. Dit document vormt de basis van een gesprek tussen de voorschoolse voorziening en de basisschool. Uit een evaluatieonderzoek is echter gebleken dat dit lang niet altijd gedaan wordt.¹⁰² Er is een nieuwe handleiding gemaakt en het zou goed zijn AKIB te gebruiken om zo de overgang naar de basisschool goed te laten verlopen.¹⁰³

Subsidiëring brede scholen

De gemeente subsidieert organisaties rondom de brede scholen voor beheer en naschools activiteitsaanbod. Dit wordt gedaan om te stimuleren dat ouders en kinderen participeren op school en in de wijk en om activiteiten te ontwikkelen die een bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van de ontwikkelkansen van kinderen. Voor Nieuw-West specifiek geldt verder dat tevens de bibliotheken op Het Octaaf en De Zonnewende worden gesubsidieerd door de gemeente.¹⁰⁴

De gemeente Nijmegen stimuleert de voorzieningen in en rond brede scholen en ziet het ook als een succes dat er in Nijmegen steeds meer brede scholen zijn gerealiseerd.¹⁰⁵ Maar waarom is een brede school te verkiezen boven een reguliere basisschool?

Onderzoek van het Instituut voor Toegepaste Sociologie van de Radboud Universiteit naar de variatie in brede scholen laat zien dat leerlingen op brede scholen op cognitief vlak geen significante ontwikkelingen doormaken die kunnen worden toegeschreven aan de brede scholen en vindt ook geen verschil op het sociaal-emotionele vlak.¹⁰⁶ Met sociaal-emotioneel wordt onder andere het niveau van interactie met de leraar en medeleerlingen bedoeld. Hierbij is echter geen rekening gehouden met de frequentie waarmee de betreffende leerlingen deelnemen aan bredeschoolactiviteiten. Dit kan variëren: sommige scholen zijn in naam wel brede school, maar bieden in dat kader niet veel extra activiteiten aan.

¹⁰¹ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met A. van Beekveld, november 2018.

¹⁰² Esther Poort & Annemarie Venemans (2016). *Evaluatie Alle Kinderen in Beeld*.

¹⁰³ Werkgroep Herziening AKIB in samenwerking met het ondersteuningsplatform Nijmegen van het samenwerkingsverband Stroomland en de gemeente Nijmegen. *Alle Kinderen in Beeld Handleiding* (2017)

¹⁰⁴ Gemeente Nijmegen, 2018. Uitkomsten Pilot Rijke Ontwikkelomgeving (concept).

¹⁰⁵ Gemeente Nijmegen. *Beleidskader Opvang en Onderwijs 0-12 jaar*. (5)

¹⁰⁶ Claasen, A., Knipping, C., Koopmans, A., & Vierke, H. (2008). Variatie in brede scholen en hun effecten. Nijmegen: ITS. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2014/11/variatie-in-brede-scholen.pdf>

Een landelijk onderzoek van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap naar de effectiviteit van brede scholen bevestigt dat leerlingen van brede scholen zich niet beter ontwikkelen op cognitief vlak dan leerlingen op niet-brede scholen.¹⁰⁷ Hierbij is gecorrigeerd voor de leerlingpopulaties op beide typen scholen (brede scholen staan relatief vaak in achterstandswijken). Ook leerlingen met achterstanden ontwikkelen zich niet beter op brede scholen. Wel gaan leerlingen van een brede school vaker naar de bibliotheek en brede scholen slagen er goed in om leerlingen met een achterstandssituatie of een allochtone afkomst te betrekken bij hun activiteiten. Deze leerlingen doen vaker mee met een schoolactiviteit dan leerlingen zonder een achterstandssituatie.¹⁰⁸ Naarmate de leerlingen meer deelnemen aan bredeschool-activiteiten heeft dit een gunstige invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Belangrijk om hierbij op te merken is dat het volgen van onderwijs op een brede school niet automatisch betekent dat het kind ook meedoet aan deze activiteiten.¹⁰⁹

Hoewel dus de bijkomende activiteiten op brede scholen kinderen sociaal-emotioneel vooruit kunnen helpen, zijn verdere positieve effecten niet gevonden in ons onderzoek. In beide onderzoeksrapporten wordt overigens wel de opmerking gemaakt dat het moeilijk is om de effectiviteit van brede scholen goed te meten. Brede scholen dienen meerdere doelstellingen. Het ligt er dan ook maar net aan naar welke doelstelling men kijkt.

Dit gezegd hebbende, is er een aantal belangrijke conclusies te trekken voor de gemeente. Vanwege de positieve bijdrage aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen door deelneming aan activiteiten georganiseerd door de brede school, verdient dit verdere stimulering. Deelname is ook bij uitstek goed meetbaar. En dat gebeurt dan ook al tot op zekere hoogte. Een voorbeeld van een eis bij de verstrekking van een subsidie met betrekking tot brede scholen is: “70% van de doelgroepkinderen tussen 4-6 jaar wordt bereikt met een aanbod breder dan onderwijsachterstandenbeleid (OAB).”¹¹⁰ Wat de gemeente nog zou kunnen doen is specificeren naar het type activiteit (bijvoorbeeld “Bibliotheek op school” in plaats van “een aanbod breder dan OAB”) en de beoogde frequentie en hoeveelheid van het aanbod. Er kan bijvoorbeeld bedacht worden dat kinderen die vaker naar de bibliotheek gaan, waarschijnlijk meer lezen, wat goed is voor de taalontwikkeling. Op deze manier wordt duidelijk vastgelegd wat het doel is van een subsidie en hoe dat doel bereikt kan en dient te worden.

¹⁰⁷ Oberon, ITS, Sardes, 2013. De brede school in een veranderend tijdsgewricht.
https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vjlcecl1u84w1/f=/blg353524.pdf

¹⁰⁸ Oberon, ITS, Sardes, 2013. De brede school in een veranderend tijdsgewricht.
https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vjlcecl1u84w1/f=/blg353524.pdf

¹⁰⁹ Oberon, ITS, Sardes, 2013. De brede school in een veranderend tijdsgewricht.
https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vjlcecl1u84w1/f=/blg353524.pdf

¹¹⁰ Gemeente Nijmegen. *Voorbeeld beschikking OAB en Brede Scholen*, ontvangen van M. Souverijn.

Onderwijsachterstandenbeleid

De gemeente heeft de beschikking over de Rijksmiddelen voor het gemeentelijk achterstandenbeleid. Dit OAB bestaat uit verschillende instrumenten waaronder VVE, schakelklassen en zomerscholen.¹¹¹ In de huidige bekostigingsstructuur gaan de VVE-gelden van de gemeente naar de kinderopvang; de scholen ontvangen VVE-middelen rechtstreeks van het rijk (versleuteld in de gewichtengelden).¹¹² Overigens zijn er sinds 2019 nieuwe regelingen voor de bestrijding van onderwijsachterstanden en zo ook voor de financiering van VVE.¹¹³ Dit kan belangrijke consequenties hebben voor de scholen in Nijmegen (Nieuw-West). De bekostiging van het onderwijsachterstandenbeleid zal namelijk niet langer bepaald worden aan de hand van de oude gewichtenregeling. Er zal voortaan gebruik worden gemaakt van de nieuwe onderwijsachterstandenindicator van het CBS.¹¹⁴ Hierbij wordt niet langer slechts naar het opleidingsniveau van de ouders gekeken maar naar 5 factoren op basis waarvan volgens het CBS een onderwijsachterstand valt te voorspellen. Nieuw hierbij is bijvoorbeeld dat er wordt gekeken of de ouders van het desbetreffende kind in de schuldsanering zitten. Luidt het antwoord bevestigend dan valt het kind in de ‘ja-categorie’.¹¹⁵ Dit soort bijkomende factoren kan een verruiming van de potentiële doelgroep opleveren. Dat is extra relevant gezien de mogelijke effecten van deze herverdeling die door de PO-raad zijn vastgesteld, zie Figuur 10.

Effecten op vestigingsniveau						
BRIN-nummer	Naam vestiging	Bedrag huidige regeling 2018/19	Bedrag nieuwe regeling 2018/19	Achterstands-score	Verschil €	Verschil %
11CC	De Zonnewende	€ 155.099	€ 154.934	319,11	€ -165	-0,1%
12JJ	De Lanteerne	€ 36.960	€ -	0	€ -36.960	-100,0%
14AB	De Wieken	€ 138.745	€ 79.819	164,4	€ -58.926	-42,5%
14DI	Het Octaaf	€ 353.349	€ 338.607	697,41	€ -14.743	-4,2%

Figuur 10 Indicatie mogelijke effecten schooljaar 2019/2020. Opgemaakt door de PO-raad.

Bij een groeiende doelgroep kunnen er problemen opdoen nu er een afname te verwachten is in de bekostiging vanuit het Rijk. Hierbij is wel van belang dat er een overgangsregeling is en dat de werkelijke bekostiging voor schooljaar 2019-2020 zal plaatsvinden op basis van

¹¹¹ Rijksoverheid. Rijksbegroting 2018. http://www.rijksbegroting.nl/2018/voorbereiding/begroting.kst236857_13.html

¹¹² Gemeente Nijmegen, 2017. *Extra investeren is kinderen verder brengen. Inhoudelijke verantwoording van de GOA en G33 afspraken 2012 – 2016 tussen de schoolbesturen PO en de Gemeente Nijmegen.* (p. 10)

¹¹³ Rijksoverheid. *Financiering aanpak onderwijsachterstanden.*

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voorschoolse-en-vroegschoolse-educatie/financiering-onderwijsachterstanden>

¹¹⁴ Rijksoverheid. *Wijziging Onderwijsachterstandenbeleid.* 30 oktober 2018.

<https://duo.nl/zakelijk/primair-onderwijs/nieuws/bekostiging-en-subsidies/wijziging-onderwijsachterstandenbeleid.jsp>

¹¹⁵ Rijksoverheid. *Infographic onderwijsachterstanden CBS-indicator interactief*

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voorschoolse-en-vroegschoolse-educatie/documenten/kamerstukken/2017/07/07/infographic-onderwijsachterstanden-cbs-indicator-interactief>

teldatum 1-10-2018.¹¹⁶ Desalniettemin moet er goed gekeken worden wat de daadwerkelijke effecten zullen zijn en welk gevolg de gemeente hieraan wil geven.

Tot zover de wijzigingen in de bekostiging van het onderwijsachterstandenbeleid. Welke instrumenten zet de gemeenten naast VVE in, in het kader van het achterstandenbeleid?

De gemeente kan bij overleg met schoolbesturen aangeven welke elementen in het onderwijs zij speciaal belangrijk acht voor bepaalde scholen. De gemeente heeft tevens de mogelijkheid onderwijsprojecten te subsidiëren, welke bijvoorbeeld inspelen op de taalontwikkeling van kinderen. Concretere voorbeelden van projecten worden aangehaald in hoofdstuk 3. In de praktijk zal er voor de afstemming van subsidiëring overleg met schoolbesturen nodig zijn en zal er gezocht moeten worden naar overeenkomsten tussen het gemeentelijk beleid en ideeën die reeds leven binnen de scholen.¹¹⁷

De gemeente Nijmegen financiert met deze middelen onder andere schakelklassen op de Zonnewende (en tot voor kort ook op Het Octaaf¹¹⁸). De schakelklassen zijn voor kinderen die van groep 2 naar groep 3 zouden moeten doorstromen maar eerst nog wat extra ontwikkeling van de Nederlandse taal nodig hebben.¹¹⁹ Tot op heden zijn er nog geen onderzoeken beschikbaar over de effectiviteit van de schakelklassen binnen de gemeente Nijmegen. Überhaupt heeft de Gemeentelijke Rekenkamer - zo blijkt uit onze correspondentie met hen - het achterstandenbeleid in het algemeen niet geëvalueerd.¹²⁰ Ook uit gesprekken met verschillende beleidsambtenaren komt naar voren dat er weinig wordt geëvalueerd na implementatie van gemeentelijk beleid. Ook wordt er gesproken over het feit dat in plaats van te reflecteren op voorgaande maatregelen meestal begonnen wordt aan het instellen van nieuwe projecten of nieuw beleid.

Het evalueren van het onderwijsachterstandenbeleid is iets dat zeker aanbeveling verdient. Wij begrijpen dat de gemeente inmiddels voor de schakelklassen aan een evaluatie is begonnen.¹²¹ Maar ook voor overige initiatieven geldt dat evalueren cruciaal is. Voordat beleid in werking wordt gesteld, moet voldoende worden gekeken naar de criteria aan de hand waarvan na afloop resultaten kunnen worden gemeten. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan doelen met betrekking tot het taalniveau van de leerlingen dat na afloop van bepaald onderwijs behaald zou moeten zijn. Alleen op die manier kan men komen tot een doelmatige besteding van achterstandsgelden.

De gemeente zou bij dit soort evaluaties wellicht kunnen denken aan een samenwerking met de universiteit. Door onderzoekers of studenten van de Radboud Universiteit in te zetten kan

¹¹⁶ PO-raad. *Bekijk wat nieuw onderwijsachterstandenbeleid betekent voor uw bestuur*, 3 juli 2018.

<https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/bekijk-wat-nieuw-onderwijsachterstandenbeleid-betekent-voor-uw-bestuur>

¹¹⁷ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Souverijn, november 2018.

¹¹⁸ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Melssen, december 2018.

¹¹⁹ Persoonlijke communicatie. Uit interviews met N. Stams, M. Souverijn en M. Vos, najaar 2018.

¹²⁰ Persoonlijk communicatie. Uit een mailwisseling met J. Smink, december 2018.

¹²¹ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met M. Souverijn, november 2018.

de gemeente inzicht krijgen in de effectiviteit van bijvoorbeeld VVE en de start- en schakelklassen. Hierbij kan een win-win situatie ontstaan, waarbij onderzoekers of studenten de mogelijkheid krijgen belangrijk onderzoek te kunnen doen naar onderwijsmethoden waarbij tegelijkertijd effectiviteit van bepaalde initiatieven voor de gemeente komt vast te staan. Over dit soort vormen van samenwerking wordt in hoofdstuk 3 verder uitgewijd.

Overige subsidiëring

Naast het OAB verstrekt de gemeente ook subsidies aan organisaties, zoals Bindkracht10, omtrent zaken die te maken hebben met taalachterstand en taalontwikkeling, maar ook aan bijvoorbeeld sport, techniekonderwijs en natuuronderwijs, cultuur, ontmoetingen in de wijk en projecten.

Een van deze projecten is de *VoorleesExpress*, waarbij ouders van kinderen met een taalachterstand geholpen worden om voor te lezen aan hun kinderen en taalspelletjes te doen. Verder wordt geld ingezet om ouders en kinderen te stimuleren om mee te doen op school en op activiteiten om de betrokkenheid van ouders te verhogen. Op de brede scholen wordt er ingezet op “cultuureducatie met kwaliteit”, wat inhoudt dat extra aandacht wordt gegeven aan taalondersteuning en woordenschat. Er zijn coördinatiewerkzaamheden en activiteitenpleinen op twaalf brede scholen die geld krijgen. Stichting Conexus, waar De Zonnewende onder valt, krijgt geld om schoolmaatschappelijk werk uit te voeren. Dit houdt in dat er bij kinderen die problemen hebben in een vroeg stadium signalering kan plaatsvinden. Zo kan er hulp- en dienstverlening aan leerlingen en ouders/verzorgenden worden gegeven en waar nodig worden doorverwezen naar de juiste zorg of begeleiding. Dit gebeurt in samenwerking met jeugdprofessionals van het Sociaal Wijkteam. Andere activiteiten die onder het schoolmaatschappelijk werk vallen, zijn preventieve groepsactiviteiten en voorlichting, eventueel in samenwerking met de GGD of tweedelijns hulp, en zorgen voor juiste assistentie van docenten, mentoren en zorgcoördinatoren als het gaat om het signaleren van problemen bij kinderen.¹²²

De lijst met genoemde projecten is niet uitputtend. Een aantal van de gesubsidieerde projecten is maar van korte duur en de mate van effectiviteit is onduidelijk. Effectiviteit en succes van bepaalde maatregelen omtrent onderwijs kunnen pas zichtbaar worden na een zekere periode en met de vereiste evaluering. Het onderwijs is een beleidsgebied waarbij resultaten vaak niet meteen waarneembaar zijn; de ontwikkeling van kinderen is een langdurig proces. Daarom is het goed dat ook bij dit soort subsidiëring de gemeente dezelfde werkwijze hanteert als bij de subsidiëring van brede scholen en de inzet van VVE. Er moet van tevoren worden bepaald hoe kwaliteit (en daarmee in zekere zin succes) kan worden beoordeeld en welke resultaten kunnen en moeten worden behaald. De effectiviteit moet over een lange periode worden gemonitord. Ook hierbij geldt dat omtrent deze aspecten

¹²² Gemeente Nijmegen, 2018. Uitkomsten Pilot Rijke Ontwikkelomgeving (concept).

samenwerking met onderwijsinstellingen als de HAN of de Radboud Universiteit van pas kan komen.

Dit vereist een uitvoerige en nauwkeurige voorbereiding van initiatieven maar bewerkstelligt ook dat de neiging om wellicht veel te snel over te stappen op een alternatief, kleiner wordt. Er moet worden voortgebouwd op (gedeeltelijk) succes. Blijkt na evaluatie dat er verbeterpunten zijn of dat inmiddels nieuwe wetenschappelijke inzichten een gewijzigde aanpak vereisen, dan moeten er aanpassingen volgen.

2.4 Conclusie

We zien dat ondanks de beperkingen die de vrijheid van onderwijs met zich meebrengt er voor de gemeente toch een scala aan instrumenten is om een positieve invloed uit te oefenen op het onderwijs en indirect op problematiek omtrent taalachterstanden.

Vanuit het perspectief van regulering zien we dat de gemeente Nijmegen volop gebruik maakt van haar wettelijke mogelijkheden. Mogelijk is er winst te behalen op het gebied van de meetbare doelen en resultaatafspraken door een samenwerking aan te gaan met onderzoeks- en onderwijsgroepen van de universiteit of hogeschool. Zij kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van effectieve onderwijsmethode en een zekere succesgarantie voor het gemeentelijk onderwijsbeleid.

Bij vrijwel alle acties die worden ondernomen door de gemeente in het onderwijs is er sprake van interactie met andere partijen. De gemeente moet bijvoorbeeld overleggen met schoolbesturen en kinderopvangen over VVE, onderwijsachterstanden en segregatie. Ook het verstrekken van subsidies en het besteden van het onderwijsachterstandsgelden gaat in overleg met de ontvangende partijen. Voor het bijeenbrengen van verschillende organisaties in één brede school is uiteraard ook veel overleg nodig.

Gecombineerd met het feit dat er veel verschillende organisaties werkzaam zijn in de wijk die allemaal in aanmerking komen voor dit soort interactie, zorgt dit ervoor dat de gemeente een groot netwerk moet onderhouden. Communicatie tussen de gemeente en organisaties in de wijk, en tussen deze organisaties onderling, gebeurt in formeel overleg, zoals het verplichte overleg tussen de gemeente, schoolbesturen en kinderopvangen, maar ook in de kernteams van de brede scholen en door middel van niet formeel vastgelegd contact. Het is waardevol de lijntjes kort te houden om kleine zaken op te lossen en te overleggen, zodat er niet gewacht hoeft te worden op het volgende formele overleg.

Hoewel het concept van de brede scholen op cognitief gebied weinig meerwaarde lijkt te hebben, is die meerwaarde wel mogelijk op het sociaal-emotionele vlak. Om positieve resultaten te behalen is het goed als de gemeente gericht aanstuurt op deelname van leerlingen aan de activiteiten op brede scholen. De buurtfunctie die daarbij wordt vervuld

door brede scholen - vanwege de verzameling aan voorzieningen - kan worden uitgebouwd door het vestigen van een centrale vraagbaak in de brede school waar bewoners worden verwezen naar de juiste hulpaanbieders.

Wat betreft alle overige initiatieven die door de gemeente worden ondersteund is het van belang dat voldoende wordt geëvalueerd. Hierdoor is het mogelijk gerichte aanpassingen te doen aan bestaand, en gedeeltelijk succesvol, beleid. Een langetermijnvisie voor het onderwijs verdient de voorkeur boven kortlopende projecten en plotselinge beleidsveranderingen.

Deelvraag 3: Vergelijking gemeenten

3.1 Inleiding

Deelvraag 3 luidt: *Wat is de rol van de gemeente Nijmegen op het gebied van het basisonderwijs en voorschoolse educatie, in het bijzonder met betrekking op taalontwikkeling, in vergelijking met andere (inter)nationale gemeenten?* Voor de beantwoording van deze vraag worden onder andere projecten en activiteiten van de gemeente Nijmegen die deels ook al in de eerste deelvraag werden besproken, in verband gebracht met werkwijzen in andere gemeenten. Er is contact gelegd met de G40-partners, een samenwerkingsverband tussen gemeenten. Hierin is gevraagd naar ‘best practices’ op het gebied van het bestrijden of voorkomen van onderwijs- en taalachterstanden.

Verder heeft de denktank een werkbezoek afgelegd aan de Zweedse stad Malmö. Een aantal stadsdelen en wijken in Malmö kampen of kampten met vergelijkbare problematiek als de wijken Heseveld en Neerbosch-Oost, zoals taalachterstanden en problemen rondom de leefbaarheid in bepaalde gebieden. In Malmö is er in totaal met vier instanties gesproken over deze problematiek. Voor wetenschappelijke informatie en recente trends uit studies, is een team van onderzoekers van de *Malmö Universitet* geïnterviewd. Het merendeel van hen is actief bezig met onderzoek op het gebied van pedagogiek en taal- en ontwikkelingsachterstanden. Verder werd er een bezoek gebracht aan een jeugdcentrum in de wijk Rosengård van Malmö. Hier werd inzicht verworven in de problematiek waar de families en kinderen uit deze wijk mee te maken hebben. Er is besproken welke problemen de kinderen thuis en op school ervaren, wat er speelt in de wijk en welke instanties hierbij betrokken zijn. Ook is er gesproken met een ervaren lerares van de Rosengård-basisschool en is er een bezoek afgelegd aan het bestuur van een organisatie voor *förskola* in Malmö. *Förskola* (letterlijke vertaling: voorscholen) in Zweden zijn vergelijkbaar met de Nederlandse kinderopvang en zijn bedoeld voor kinderen van 1 tot 6 jaar.¹²³ De organisatie waarmee gesproken is, is een aantal jaar geleden vanuit de gemeente Malmö opgericht om *förskola* te ondersteunen op het gebied van pedagogiek, projecten, onderwijs en recente wetenschap. Tot slot is er voor de beantwoording van deelvraag 3 literatuuronderzoek gedaan naar het wetenschappelijke kader rondom de interventies in andere gemeenten. Hieronder zijn deze bevindingen op thematische wijze uitgewerkt.

3.2 Meertaligheid

Twee- en meertaligheid bij jonge kinderen wordt in grote lijnen bepaald door drie soorten leefmilieus: het thuismilieu van het kind (ouders, grootouders, kinderopvang), het school- of

¹²³ Zweden Info. *Onderwijs in Zweden*.

http://www.zweden.com/cms/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=63&Itemid=2
39

opvangmilieu (school, kleuterschool, peuterspeelzaal, crèche), en de geografische omgeving (woonwijk, dorp, stad, streek, land).¹²⁴ De mate van taalaanbod, zowel kwalitatief als kwantitatief, binnen deze verschillende leefmilieus en de vraag of een kind twee- of meertalig taalaanbod krijgt, is van invloed op de taalontwikkeling van kinderen. Bij kinderen tot ongeveer 6 jaar kan men drie types twee- of meertaligheid onderscheiden: standaardtaal/dialect (thuis taal versus schooltaal), simultane tweetaligheid (tegelijkertijd aanbieden van twee talen binnen het gezin) en successieve tweetaligheid (thuis taal versus taal op peuterspeelzaal of school, die later verworven wordt).¹²⁵ In het laatste geval wordt verwezen naar de situatie waarin het jonge kind binnen het gezin aanvankelijk in één taal wordt toegesproken (T1) en op een wat later tijdstip (na de leeftijd van 3 jaar) wordt geconfronteerd met een tweede taal (T2) buiten het gezin, bijvoorbeeld op school.¹²⁶

Successieve tweetaligheid bij kinderen kan in het begin leiden tot een taalachterstand in het Nederlands bij deze kinderen.¹²⁷ Wanneer ouders met een migratiegeschiedenis met hun kinderen thuis louter in hun moedertaal spreken, krijgen deze kinderen het Nederlands pas aangeboden wanneer zij naar de kinderopvang of naar school gaan. De kinderen worden in dat geval vaak ‘losgelaten’ op een anderstalige speelplaats, of gaan naar een anderstalige peuterspeelzaal en er wordt van het kind verwacht dat zij de heersende taal, het Nederlands, daar oppikken. Dit fenomeen wordt bestempeld als onderdompeling of *immersie*. Naast het verwerven van de tweede taal in de natuurlijke omgeving, kan er sprake zijn van een *leersituatie*. Hierbij wordt er leerhulp aangeboden bij de tweedetaalverwerving. Deze leerhulp kan verschillende vormen aannemen. Zo kan het zijn dat een logopedist binnen de schoolcontext anderstalige kinderen apart neemt om extra te stimuleren dat zij zich in het Nederlands uitdrukken.¹²⁸

Taalontwikkeling en gemeentelijke invloed

De gemeente Nijmegen stimuleert ouders waarvan de kinderen opgroeien in anderstalige gezinnen door middel van een VVE-indicatie om hun kinderen vroegtijdig naar een (Nederlandstalige) peuteropvang te brengen. Op die manier komen deze kinderen al op jonge leeftijd in aanraking met de Nederlandse taal. Verder ondersteunt de gemeente basisscholen met bijvoorbeeld schakelklassen, om naast de immersie waarmee anderstalige kinderen te maken krijgen wanneer zij naar school gaan, ook de leersituatie voor de tweede taal zo

¹²⁴ Schaerlaekens, A. (2008). *De taalontwikkeling van het kind*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

¹²⁵ Schaerlaekens, A. (2008). *De taalontwikkeling van het kind*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

¹²⁶ Schaerlaekens, A. (2008). *De taalontwikkeling van het kind*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

¹²⁷ Verhoeven, L.T. (1991). *Predicting minority children's bilingual proficiency: Child, family, and institutional factors*. *Language Learning*, 41(2), 205-233; Scheele, A.F. (2010). *Home language and mono-and bilingual children's emergent academic language: A longitudinal study of Dutch, Moroccan-Dutch, and Turkish-Dutch 3-to 6-year-old children*. Proefschrift Universiteit Utrecht.

¹²⁸ Schaerlaekens, A. (2008). *De taalontwikkeling van het kind*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

stimulerend mogelijk vorm te geven. De taalontwikkeling van kinderen wordt hierbij nauwkeurig in de gaten gehouden.

Gekeken naar de invloed van gemeenten op de stimulering van de verwerving van het Nederlands en het tegengaan van een taalachterstand in het Nederlands bij anderstalige kinderen, zou de gemeente Nijmegen projecten en initiatieven van andere (Nederlandse) gemeenten op dit gebied kunnen gebruiken als inspiratiebron. Een voorbeeld hiervan is het initiatief van de *Taalschool*, dat wordt georganiseerd vanuit de gemeente Utrecht. De *Taalschool* is een school die expertise heeft op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers. Deze school heeft veel specialismen in huis, waaronder logopedisten/orthopedagogen en speltherapeuten. Er is op deze school veel aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en meer dan gemiddeld aandacht voor de Nederlandse taal.¹²⁹

Een ander project dat inspeelt op het vormgeven van een leersituatie voor anderstalige kinderen is het project *Praten met Pim*. Dit project is als een succesvol initiatief naar voren gekomen uit de databank van de G40. *Praten met Pim* is ontwikkeld door een multidisciplinair team en wordt gebruikt op kindercentra. Het kernpunt van dit programma is dat taal op een interactieve manier wordt aangeboden waarbij er een beroep wordt gedaan op alle zintuigen: horen, zien, ruiken en gebruiken. Kinderen moeten uitgedaagd worden om te ontdekken en de taal te beleven. Door deze interactieve manier van leren, zal het project uiteindelijk de woordenschat van de kinderen vergroten.¹³⁰

Criterium voor projecten en interventies

Hoewel het project *Praten met Pim* als succesvol is bestempeld door de G40, is dit project niet opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).¹³¹ Zoals eerder vermeld in hoofdstuk 2 wordt dit wel door de gemeente Nijmegen vereist. De gemeente Nijmegen baseert haar oordeel over de kwaliteit en effectiviteit van projecten en interventies op registratie in de NJI-databank. Het is de vraag of dit niet leidt tot onnodige uitsluiting van succesvolle methodes en projecten. Bovendien worden er verschillende niveaus van erkenning gehanteerd door het NJI:

- Goed onderbouwd
- Effectief volgens:
 - o eerste aanwijzingen voor effectiviteit
 - o goede aanwijzingen voor effectiviteit
 - o sterke aanwijzingen voor effectiviteit

¹²⁹ Taalschool Utrecht. *Missie en visie*. <http://www.taalschoolutrecht.nl/detaalschool/missie-en-visie/>

¹³⁰ Praten met Pim. <http://www.pratenmetpim.nl/>

¹³¹ Nederlands Jeugdinstituut. *Databank Effectieve Jeugdinterventies*. <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies>

Zeker bij het laagste maar ook bij de hogere erkenningsniveaus zijn vanuit wetenschappelijk oogpunt kanttekeningen te plaatsen. Voor het laagste niveau geldt bijvoorbeeld dat het NJi voor deze vorm van erkenning geen effectonderzoek vereist; aannemelijkheid is hier voldoende.¹³² Een alternatief hiervoor is gelegen in de vorm van samenwerking met de Universiteit of de HAN zoals besproken in 2.2 onder ‘Wet op het Primair Onderwijs’.

Meerdere talen binnen de onderwijscontext

Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat een meertalige opvoeding en meertaligheid in het algemeen een positieve uitwerking heeft op een kind en zijn of haar (cognitieve) ontwikkeling.¹³³ In het geval van successieve tweetaligheid zal een goede verwerving van de eerste taal (de moedertaal) zijn uitwerking vinden in de tweedetaalverwerving (de verwerving van het Nederlands). De moedertaal en het talige besef dat hierbij komt kijken, dienen in dat geval als een uitgangspunt en basis voor de nieuwe taal die een kind leert.¹³⁴ Vanuit dit oogpunt is het belangrijk dat anderstalige ouders in hun moedertaal spreken met hun kinderen en niet overschakelen op het Nederlands, wat zij in veel gevallen zelf maar in beperkte mate beheersen. Dat dit laatste vaak wel het geval is, bleek onder andere uit een interview met Nicole Stams, brede schoolcoördinator van De Zonnewende.¹³⁵ Zij gaf aan dat anderstalige ouders zich vaak niet bewust zijn van het belang van de ontwikkeling van de eerste taal van hun kinderen. Deze ouders zijn bang dat hun kinderen een taalachterstand in het Nederlands oplopen en willen daarom ten koste van hun eerste taal het Nederlands zoveel mogelijk aanbieden. Het taalaanbod in zowel de eerste taal (moedertaal) en de tweede taal (het Nederlands) van het kind hebben daardoor zowel kwalitatieve als kwantitatieve tekortkomingen, waardoor het kind zich in beide talen maar beperkt kan ontwikkelen.¹³⁶

Voor een goede taalontwikkeling van een kind in zowel zijn of haar eerste als tweede taal is het dus van belang dat ouders zich bewust zijn van hun aandeel in de taalontwikkeling van hun kind. Volgens Nicole Stams probeert basisschool De Zonnewende hierop in te spelen door voorlichtingsactiviteiten rondom taalontwikkeling te organiseren voor ouders.¹³⁷ De gemeente Nijmegen zou op dit soort initiatieven kunnen inspelen, ze kunnen steunen en ze eventueel tot (grootschalige) projecten kunnen omvormen, om op die manier haar invloed te kunnen uitoefenen aan de basis van de taalontwikkeling van haar kinderen in Nieuw-West, maar ook gemeentebreed.

¹³² Auteur onbekend. *Erkenningsprocedure*.

<https://www.nji.nl/nl/Databank/Erkenningsprocedure-databank-effectieve-jeugdinterventies>

¹³³ Mohr, K. A., Juth, S. M., Kohlmeier, T. L., & Schreiber, K. E. (2018). The developing bilingual brain: What parents and teachers should know and do. *Early Childhood Education Journal*, 46(1), 11-20.

<https://link-springer-com.ru.idm.oclc.org/article/10.1007%2Fs10643-016-0833-7>

¹³⁴ Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49(2), 222-251.

¹³⁵ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams, oktober 2018.

¹³⁶ Schaerlaekens, A. (2008). *De taalontwikkeling van het kind*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers.

¹³⁷ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams, oktober 2018.

Naast het stimuleren van ouderparticipatie kunnen ook scholen een aandeel hebben in de ontwikkeling van de eerste taal van een kind. Scholen in Nederland bieden in de meeste gevallen voornamelijk de Nederlandse taal aan en laten daarbij de eerste taal van meertalige kinderen buiten beschouwing. Tijdens het bezoek aan de organisatie voor förskola in Malmö hebben we onder andere vanuit pedagogisch perspectief naar deze benadering gekeken. Op de bezochte förskola wordt er in de onderwijscontext naast aandacht voor het Zweeds ook aandacht besteed aan de moedertaal van de kinderen in de klas. Zo liggen er voorleesboeken in verschillende talen in het klaslokaal en kunnen ouders boeken geschreven in hun moedertaal lenen om deze thuis voor te lezen. Kinderen die dezelfde moedertaal spreken, mogen deze taal met elkaar spreken, zolang ze niemand buitensluiten. Er zijn duidelijke regels omtrent het gebruik van de moedertaal in de klas, maar er wordt in ieder geval een positieve benadering van de moedertaal van het kind gehanteerd. Verder wordt het Zweeds op de förskola gebruikt voor de communicatie tussen kinderen en de begeleiders en wordt deze taal op zoveel mogelijk manieren aangeboden, zodat kinderen ook in deze taal een toereikend taalaanbod krijgen en hun taalontwikkeling op die manier voldoende gestimuleerd wordt.

Dat aandacht van de moedertaal van kinderen in de klas een goede uitwerking heeft op hun algehele taalontwikkeling, bleek onder andere ook uit het interview met Eva Lundin, een ervaren lerares van een basisschool in de wijk Rosengård.¹³⁸ Op de school waar zij werkzaam is, werken leerkrachten aan de hand van het concept *translanguaging*. Translanguaging is een manier van lesgeven waarbij er in een meertalige klas wordt gewisseld tussen verschillende talen.¹³⁹ Het feit dat kinderen verschillende talen kunnen spreken, verstaan of schrijven wordt op een positieve manier benaderd. Er wordt gestimuleerd dat de kinderen er samen over praten en er is gelegenheid om vaardigheden binnen verschillende talen te trainen.¹⁴⁰ Onderzoek heeft aangetoond dat dit simultane gebruik van meerdere talen leidt tot een diepere en bredere kennis van taal en ook een positieve uitwerking heeft binnen andere schoolvakken.¹⁴¹

Om de taalontwikkeling van kinderen zo goed mogelijk te stimuleren, is het dus van belang dat er aandacht is voor zowel de eerste als de tweede taal van het kind. Hier kunnen ouders, scholen en de gemeente op inspelen door een positieve benadering van beide talen te hanteren en de taalontwikkeling van meertalige kinderen binnen verschillende leefmilieus te ondersteunen.

¹³⁸ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Lundin, november 2018.

¹³⁹ Garcia, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Hoboken, NJ: Wiley.

¹⁴⁰ Ann-Christin Torpsten (2018) Translanguaging in a Swedish Multilingual Classroom. *Multicultural Perspectives*, 20:2, 104-110. DOI:10.1080/15210960.2018.1447100

¹⁴¹ Williams, C. (1996). *Secondary education: Teaching in the bilingual situation*. In C. Williams, G. Lewis, & C. Baker (Eds.), *The language policy: Taking stock* (pp. 39–78). Langefni, UK: CAI.

3.3 Ouderparticipatie

Een belangrijke factor bij het verbeteren van meertaligheid onder kinderen met een migratieachtergrond, is het stimuleren van ouderparticipatie bij het onderwijs dat deze kinderen volgen. Überhaupt is ouderparticipatie in het onderwijs van groot belang. Onafhankelijk van sociaal-economische en culturele achtergrond, presteren kinderen substantieel beter wanneer ouders actief betrokken worden in het onderwijs van hun kinderen.¹⁴² Worden ouders niet gestimuleerd bij het verbeteren van de taalontwikkeling van hun kinderen, dan blijft taalontwikkeling achter.¹⁴³ Tijdens ons onderzoek is ondervonden dat bij Het Octaaf al initiatieven zijn gestart om de ouderparticipatie te verbeteren. De belangrijkste hiervan is het ouder-kindcentrum dat is ingericht in de school, welke in de nieuwbouw een nog belangrijkere rol moet krijgen in de dagelijkse gang van zaken van de school.¹⁴⁴ Op De Zonnewende wordt wel nagedacht over dergelijke initiatieven, maar is nog geen project tot uitvoering gekomen.¹⁴⁵

In verschillende Nederlandse steden is de gemeente betrokken bij de uitvoering van initiatieven om de ouderbetrokkenheid bij het onderwijs. Zo wordt in Rotterdam door het project *Thuis in Taal* geprobeerd om ouders meer te betrekken bij de taalontwikkeling van hun kind op de basisschool. Dit project wordt gesubsidieerd door de gemeente.¹⁴⁶ De basis voor de ouderparticipatie wordt gelegd in drie stappen. Ten eerste moet de leerkracht bekend zijn met de stappen in de taalontwikkeling van een kind. Dit betekent dat hij of zij signalen moet opvangen van laaggeletterdheid van ouders en moet omgaan met meertaligheid. Ten tweede worden de ouders betrokken bij het opstellen van de jaarplanning. Zo is er tijd voor kennismaking met de ouders en weten ouders wanneer zij betrokken kunnen zijn bij activiteiten. Ten derde bevordert de leerkracht de wederkerigheid: de ouder wordt op de hoogte gehouden van wat de leerkracht in de klas doet en de leerkracht toont interesse in de thuissituatie. Deze wederkerige relatie is het kernpunt van dit project. Wekelijks zijn er inloophmomenten waar ouders met hun kind heen kunnen gaan. Hierin wordt benadrukt dat, naast de school, ouders een grote invloed hebben op de ontwikkeling van het kind. Er worden tijdens de inloophmomenten handvatten gegeven waarmee ouders de taalontwikkeling bij hun kind kunnen stimuleren, bijvoorbeeld door het kind veel vragen te stellen of zelf het spel te laten uitleggen. Het project lijkt succes te hebben. Hoewel wetenschappelijk onderzoek naar de resultaten van dit project voor ons niet beschikbaar waren, is de subsidie wel onlangs

¹⁴² Ma, X., Shen J., Krenn H Y. (2016). *A meta-analysis between learning outcomes and parental involvement during early childhood education and early elementary education*. New York: Springer Science + Business Media.

¹⁴³ Bakker, J.T.A., Denessen, E.J.P.G., Dennissen, M.H.J., Oolbakkink-Marchand, H.W. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid: Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

¹⁴⁴ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met E. Melssen, december 2018.

¹⁴⁵ Persoonlijke communicatie. Uit een interview met N. Stams en H. van IJzendoorn, oktober 2018.

¹⁴⁶ Citylab 010. *Thuis in Taal*. <https://www.citylab010.nl/plannen/thuisintaal>

vernieuwd en verhoogd.¹⁴⁷ Dit is een belangrijke indicator dat de Gemeente in Rotterdam erg tevreden is over het project.

In Enschede wordt er ook gewerkt aan ouderparticipatie bij taalachterstand. Hier stimuleert de gemeente het project *Ei van Columbus*. Het doel van dit project is dat kinderen een betere instap hebben in groep 3, met zo min mogelijk taalachterstand. Concreet houdt dit in dat ouders een oudercursus krijgen aangeboden. Hierin worden dezelfde woorden geleerd als die de kinderen leren. Ook leren ouders in deze cursus hoe ze de taalontwikkeling van hun kind thuis kunnen stimuleren. Daarnaast worden ouders voorbereid om in de klas mee te helpen met diverse activiteiten op een school, zoals ouderavonden en projecten in de klas. Ten slotte krijgen ouders huiswerk mee om hun eigen taalontwikkeling te stimuleren.¹⁴⁸ Ons is geen wetenschappelijk onderzoek naar het succes van dit project bekend. Wel is in het verleden uit onderzoek gebleken dat ouderparticipatie op school het effectiefst is wanneer de ouders zelf ook inhoudelijk met de lesstof van hun kinderen aan de slag gaan.¹⁴⁹ Dat wordt bij dit project goed gedaan: ouders krijgen zelfs van tevoren zelf onderwijs in de leerstof.

Hoewel in Nijmegen Nieuw-West zeker al aandacht wordt besteed aan ouderparticipatie, kan meer gedaan worden om de deelname van ouders verder te bevorderen. Voornamelijk het ouder-kindcentrum van Het Octaaf biedt hier ruime mogelijkheden toe, maar ook op De Zonnewende ligt nog ruimte die tot nu toe, voor zover ons bekend, onbenut is. Wat in Rotterdam en Enschede opvalt, is dat ouders door middel van door de gemeente gesubsidieerde projecten actief op de hoogte worden gehouden van het lesprogramma. In Rotterdam worden ouders zowel aan het begin van het jaar betrokken bij het opstellen van het jaarprogramma als tijdens het jaar geïnformeerd waar hun kinderen exact mee bezig zijn, zodat thuis geoefend kan worden. In Enschede worden ouders zelfs onderwezen in dezelfde stof als hun kinderen, om zo het thuis oefenen te optimaliseren. Met name het laatstgenoemde voorbeeld is een wetenschappelijk bewezen erg effectieve manier om de meertaligheid van kinderen te verbeteren.¹⁵⁰ Het zou voor de gemeente nuttig kunnen zijn te onderzoeken wat voor soortgelijke initiatieven in Nijmegen opgestart zouden kunnen worden.

Daarnaast is het belangrijk om de al bestaande initiatieven verder te stimuleren. Een geslaagd voorbeeld van een dergelijke stimulatie kan nu al gevonden worden bij de Voorleesexpress, die de gemeente stimuleert door subsidie aan Bindkracht10. Maar de gemeente kan ook proberen om de verdere ontwikkeling van het ouder-kindcentrum op Het Octaaf te stimuleren, alsmede te onderzoeken of op De Zonnewende animo en ruimte voor een ouder-kindcentrum bestaat. Deze verdere ontwikkeling zou dan, naast praktische zaken als garanderen van geschikte ruimteverschaffing in de nieuwbouw van Het Octaaf, voornamelijk

¹⁴⁷ Citylab 010. *Thuis in Taal*. <https://www.citylab010.nl/plannen/thuisintaal>

¹⁴⁸ ITTA. *Het Ei van Columbus*. <https://www.itta.uva.nl/projecten/het-ei-van-columbus-54>

¹⁴⁹ Graves, S.L., Brown Wright, L. (2011). *Parental involvement in school entry: a national examination of group differences and achievement*. Miami: School Psychology International.

¹⁵⁰ Graves, S.L., Brown Wright, L. (2011). *Parental involvement in school entry: a national examination of group differences and achievement*. Miami: School Psychology International.

moeten bestaan uit het stimuleren van mogelijkheden om ouders inhoudelijk met de stof van het kind bezig te laten zijn. Eventueel kan dan gedacht worden aan een project vergelijkbaar met *Ouderwijs*, dat in BS De Dukendonck ten uitvoer wordt gebracht.¹⁵¹ Binnen *Ouderwijs* leren ouders tijdens een cursus (beter) begrijpen hoe een kind leert en hoe belangrijk hun rol daarbij is. Ook het vanuit de gemeente financieren van een medewerker die zich fulltime of parttime bezig kan houden met het onderwijzen van ouders in het ouder-kindcentrum zou een optie kunnen zijn.

Eerder werd het project *Ei van Columbus* genoemd waarbij ouders zelf ook actief bezig zijn met taal. Het kan echter ook zo zijn dat een deel van de ouders onbereikbaar blijft in het licht van ouderparticipatie, omdat zij de Nederlandse taal niet goed kunnen lezen of begrijpen. Hierdoor kan deze groep ouders belangrijke informatie missen, omdat ze niet begrijpen wat er in een brief of op een website staat en niet weten waar of hoe ze dit probleem kunnen oplossen. Een oplossing zou kunnen zijn dat er informatiemateriaal in het Nederlands maar ook in de moedertaal van de ouders wordt gegeven. Hierbij is het niet nodig om alle informatie in een andere taal aan te reiken, maar soms is het al behulpzaam als er een korte zin over de inhoud van de brief in de moedertaal van de ouder opgenomen is. Dit concept wordt bijvoorbeeld op de basisschool in Rosengård al toegepast en lijkt heel succesvol te zijn. Het concept van meertalig informatiemateriaal wordt op dit moment in de gemeente Nijmegen nog niet toegepast, maar zou bijvoorbeeld in het kader van de schoolwijzer een optie kunnen zijn om meer ouders te bereiken.

3.4 Samenwerking met hogescholen en universiteiten

Tijdens verschillende in Malmö uitgevoerde interviews viel op dat de gemeente van Malmö nauw samenwerkt met de universiteit aldaar, de *Malmö Universitet*. Er is een aanzienlijk aantal onderzoekers van de universiteit dat ook binnen de gemeente werkzaam is. Zij bekleden een dubbelfunctie. Op die manier kunnen bevindingen uit wetenschappelijke onderzoek gemakkelijker hun weg vinden naar de samenleving en daar worden toegepast. Andersom kunnen vraagstukken en problematieken uit de stad als voedingsbodem dienen voor onderzoek. Tijdens de informele tussentijdse bijeenkomst over de denktank bij de gemeente Nijmegen kwam tijdens de vragenronde naar voren dat er in bij de gemeente Nijmegen zo goed als geen werknemers zijn met bovengenoemde dubbelfuncties. In een dubbelfunctie bij zowel gemeente als universiteit zou meer geprofiteerd kunnen worden van wetenschappelijk onderzoek en deze kennis zou meteen in de praktijk kunnen worden geïmplementeerd.

Wel heeft de gemeente Nijmegen op 5 april 2017 samen met bestuurders van de Radboud Universiteit Nijmegen en de HAN een intentieverklaring ondertekend in het kader van de City Deal Kennis Maken. Het doel hiervan is dat gemeenten, universiteiten en hogescholen samen maatschappelijke vraagstukken in steden gaan aanpakken. Door de kennis en

¹⁵¹ Beleidskader Opvang en Onderwijs Nijmegen 0-12 jaar, periode 2016-2021.

vaardigheden van onderzoekers, docenten en studenten in de praktijk te benutten, wordt samen met de overheid gewerkt aan wetenschappelijk onderbouwd beleid.¹⁵²

De CityDeal “Kennis Maken” waar deze denktank ook onderdeel van is, is een voorbeeld van een samenwerkingsverband tussen onderwijsinstellingen en gemeenten. Ook in andere gemeenten wordt er gebruik gemaakt van dit samenwerkingsverband. Zo is er in Rotterdam het project *Taal Vooraan*.¹⁵³ Hierin worden pedagogisch medewerkers door logopedisten gecoacht op hoe ze de taalontwikkeling van een kind kunnen stimuleren. Het voordeel van dit programma is dat de coaching is gericht op de dagelijkse praktijk van de pedagogisch medewerkers in kinderopvang en peutergroepen, in plaats van afzonderlijke trainingsbijeenkomsten. Deze coaching wordt gedaan door studenten logopedie die, mede door het maken van filmpjes van de interactie tussen kind en pedagogisch medewerker, ondersteuning bieden bij het evalueren van de training. Dit heeft natuurlijk ook voor studenten een grote meerwaarde. Er wordt een betekenisvolle leeromgeving gecreëerd waarin studenten al tijdens hun opleiding iets in de praktijk kunnen betekenen.

Naast de CityDeal Kennis Maken biedt de gemeente Nijmegen de ruimte voor HAN-studenten om stages te lopen. Dit is voor hen een goede manier om praktijkkennis op te doen en de denktank juicht deze samenwerking daarom ook toe.

In het voorbeeld van het project *Taal Vooraan* in Rotterdam gaat deze samenwerking nog een stapje verder: studenten delen hun expertise met mensen die tegen vraagstukken aanlopen betreffende de taalontwikkeling van kinderen. In dit voorbeeld wordt de kennisinstelling gebruikt als een bron van input om vraagstukken uit de praktijk op te lossen.

Soortgelijke samenwerking bestaat ook al tussen de HAN en de gemeenten Nijmegen en Arnhem door het project van de *Sparkcentres*.¹⁵⁴ Dit project vindt in verschillende wijken plaats en krijgt in ieder wijk een andere invulling. Zo worden er per wijk thema's opgesteld die verbeterd kunnen worden om daarna vanuit verschillende richtingen hieraan te gaan werken. In de wijk Dukenburg worden bijvoorbeeld de thema's Eenzaamheid, Armoede, Laaggeletterdheid en Gezondheid behandeld. Een *Sparkcentre* zou ook in Nijmegen Nieuw-West een goed idee kunnen zijn om kennis en samenwerking met onderwijsinstellingen naar de wijk te brengen. Studenten logopedie zouden hierbij een actieve rol in het bestrijden van taalachterstand kunnen spelen en net zoals in het project *Taal Vooraan* nauw met pedagogisch medewerkers samenwerken. Verder zou het project bijvoorbeeld ook uitgebreid kunnen worden en in samenwerking met de Radboud Universiteit zouden ook studenten van de universitaire opleiding Taalwetenschappen

¹⁵² Agenda Stad, 2017. *Nijmegen en kennisinstellingen werken City Deal uit tot lokale uitvoeringsagenda*. <https://agendastad.nl/nijmegen-en-kennisinstelling-gaan-samen-city-deal-uitwerken-tot-lokale-uitvoeringsagenda/>

¹⁵³ Neijenhuis, K., (2018), *Eindrapportage CityLab010 project Met Taal Vooraan, Taalverrijking op de VVE*

¹⁵⁴ HAN, *Sparkcentres*, <https://www.han.nl/onderzoek/kennismaken/sparkcentres/over-onderwijs/>

betrokken kunnen worden. Ze zouden of in dezelfde rol als HAN-studenten kunnen fungeren of bij een wetenschappelijke benadering van problemen kunnen helpen.

Als de gemeente meer behoefte heeft aan hulp van externe partijen dan beschikbaar is van de onderwijsinstellingen, zou zij ook kunnen overwegen om de hulp in te roepen van andere organisaties, zoals Praktikon¹⁵⁵ en AMPHI.¹⁵⁶ Praktikon richt zich vooral op zorg, gemeenten en onderwijs en AMPHI meer op gezondheid. Er zal dus rekening gehouden moeten worden met de focus van zulke organisaties bij het zoeken naar de beste organisatie om mee samen te werken voor specifieke vraagstukken.

Nieuwste kennis toepassen

Een positief aspect van de samenwerking met hogere onderwijsinstellingen zou kunnen zijn dat (nieuwste) kennis goed geïmplementeerd zou kunnen worden. Uit een Italiaans onderzoek over twintig “smart city projects” waarin universiteiten en gemeenten hebben samengewerkt, kwam naar voren dat er vier belangrijke functies zijn die een universiteit bij een samenwerking met de gemeente positief beïnvloeden.¹⁵⁷ Ten eerste helpt een universiteit om interne kennis goed te managen en kan zij een bemiddelende rol tussen verschillende partijen innemen. Ten tweede kan een universiteit een poortwachtersfunctie voor externe kennis innemen en zo de gemeente helpen om alleen essentiële informatie en inzichten te verwerken. Ten derde kan een universiteit nieuwe kennis verwerven en ter beschikking stellen. Ten vierde kan een universiteit externe kennis evalueren met het doel om deze beter op de gemeentelijke situatie toe te passen. Op basis van de bevindingen is de samenwerking met een universiteit voor het managen en implementeren van (nieuwste) kennis voor een gemeente aan te raden.

3.5 Positieve beeldvorming

Gesprekspartners in Malmö en Nieuw-West hebben ons gewezen op het belang van positieve beeldvorming voor wijken, scholen en buurtbewoners. In Malmö hebben wij het stadsdeel Rosengård bezocht. Dit stadsdeel is qua demografie zeer multicultureel en is de afgelopen jaren veelvuldig op negatieve wijze in het nieuws geweest, bijvoorbeeld door schietpartijen.¹⁵⁸

In de media was vooral aandacht voor de hoge werkloosheid, autobranden en andere vernielingen die er plaatsvonden. Een medewerker van het jeugdcentrum in Rosengård gaf tijdens het interview aan dat het imago van een wijk of stadsdeel voor een groot deel wordt bepaald door media en is van mening dat gemeenten ervoor zouden moeten zorgen dat er, ondanks eventuele problematiek in een wijk, ook positieve berichten over de wijk naar buiten worden gebracht. Hierbij moet worden gedacht aan nieuwsberichten over succesvolle

¹⁵⁵ Praktikon. <http://www.praktikon.nl/>

¹⁵⁶ Academische Werkplaats AMPHI. <https://academischewerkplaatsamphi.nl/>

¹⁵⁷ Ardito, L., Technological Forecasting & Social Change, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.030>

¹⁵⁸ The Local, 2018. Man seized in Stockholm for Rosengård shooting. <https://www.thelocal.se/20181017/man-seized-in-stockholm-for-rosengrd-shooting>

(buurt)projecten of bijzondere initiatieven. Uiteindelijk zal dit ook een positieve invloed hebben bij fenomenen als segregatie, leegstand en participatie van buurtbewoners.

Een psychologisch fenomeen dat dit effect verklaart is de ‘self fulfilling prophecy’.¹⁵⁹ De manier van beeldvorming en de bijbehorende verwachting zal leiden tot het uitkomen van die verwachting. De onderzoekers Rosenthal en Jacobson¹⁶⁰ deden in 1968 onderzoek naar dit effect bij basisschoolkinderen. Zij vertelden aan de lerares van een groep dat de helft van de kinderen ‘bloomers’ waren: het IQ van deze kinderen zou erg hoog zijn en deze kinderen zouden dus hoog scoren. Al waren deze ‘bloomers’ willekeurig gekozen door de onderzoekers, toch scoorden zij na verloop van tijd daadwerkelijk hoger, door de verwachting die de leraren van deze kinderen hadden. Dit onderzoek laat zien dat het relevant is voor de leerprestaties welk beeld leraren hebben van een kind.

Toegepast op de wijk Nieuw-West kan het een positieve invloed hebben op haar inwoners wanneer deze wijk wordt gezien als een goede wijk. Als er bijvoorbeeld een project gedaan wordt op een school, kan dat geframed worden als een project om de problemen van de achterstandskinderen uit de wijk aan te pakken, maar ook als een project om kinderen extra te stimuleren bij hun ontwikkeling.

Uit de interviews die zijn gedaan in Nieuw-West, bleek dat veel van de geïnterviewden (onder anderen Ed van Dael, Mustapha Echargui en Marianne Vos) de mening deelden dat het niet goed is om de onderzochte wijken als probleemwijken te zien. Onderzoekers moeten er niet vanuit gaan dat er specifiek in deze wijk problemen zijn die opgelost moeten worden. De wijk is anders dan andere wijken, bijvoorbeeld omdat er meer sociale huurwoningen zijn, maar dit is niets ongewoons aangezien elke wijk anders is. Het is belangrijk dat de gemeente en onderzoekers, net als deze geïnterviewden, uitgaan vanuit deze positieve gedachte. Worden Heseveld en Neerbosch-Oost vooral gezien als probleemwijken? Hun inwoners als kansarm? Dan moet de gemeente er alles aan doen om dit te doorbreken. Het is belangrijk dat de generatie kinderen die op dit moment naar school gaat in Nieuw-West, niet opgroeit met het idee dat ze met een achterstand beginnen.

3.6 Netwerken

Uit interviews uitgevoerd in Malmö kwam het belang van netwerkvorming tussen de belangrijkste kindgerelateerde instanties duidelijk naar voren. De geïnterviewde partijen, zowel onderzoekers van de universiteit als de medewerkers van het jeugdcentrum, gaven aan dat een netwerk van professionals in een wijk of stadsdeel een grote rol kan spelen bij het monitoren en werken in een wijk. Het vormen van een samenwerkend netwerk past binnen

¹⁵⁹ Merton, Robert K. (1948). *The Self Fulfilling Prophecy*. *Antioch Review*, 8 (2 (Zomer)) (195).

¹⁶⁰ Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupils' intellectual development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

het idee dat verschillende partijen die binnen een stadsdeel actief zijn, gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor het reilen en zeilen binnen dit stadsdeel.

Een jeugdwerker in de wijk Rosengård in Malmö gaf aan dat er in die wijk een contractueel vastgelegd samenwerkingsverband bestaat tussen scholen, sociale organisaties, de politie en recreatiecentra, aangeduid als *skola-socialtjänst-polis-fritid* (SSPF). Deze samenwerking wordt door de gemeente georganiseerd en heeft als doel dat de betrokken partijen informatie kunnen uitwisselen over de situatie in de wijk en de behoeften van haar bewoners. Daarnaast wordt dit netwerk gebruikt om kinderen uit de wijk ook buiten schooltijd te kunnen helpen, wanneer zij bijvoorbeeld hun vrije tijd bij het buurtcentrum doorbrengen. Op die manier kan een volledig beeld van een kind worden gevormd. Dit kan onder andere van belang zijn bij vroegsignalering van eventuele taalachterstanden of gezinsproblematiek.

Zoals uit bovenstaand voorbeeld blijkt, zorgt contractueel vastgelegde samenwerking voor structurele inclusie van de verschillende partijen. Verder kan deze contractuele benadering van belang zijn voor een doeltreffende, duurzame opzet van samenwerkingsverbanden. Nu is het natuurlijk niet zo dat elke samenwerking in Nieuw-West meteen contractueel vastgelegd zou moeten worden. Sommige initiatieven lenen zich hier meer voor dan andere. Zo noemde E. Melssen, bredeschoolcoördinator van Het Octaaf, dat contractuele vastlegging bij samenwerking met buurtbewoners afschrikkend kan werken. Maar bij door de gemeente geïnitieerde verbanden met bijvoorbeeld buurtcentra, kan contractuele samenwerking bijdragen aan een meer doeltreffende en duurzame samenwerking over langere termijn.

SSPF houdt de lijnen tussen de verschillende instanties kort. Hier wordt vanuit verschillende visies bekeken en overlegd welke problemen er spelen en hoe deze mogelijk opgelost kunnen worden. Zowel een medewerker uit het jeugdcentrum in Malmö als een ervaren lerares die we spraken, gaven aan deze bijeenkomsten als heel nuttig te ervaren. De gemeente Malmö is deelnemer aan het contract dat aan de SSPF-bijeenkomsten ten gronde ligt en speelt een faciliterende rol in de samenwerking. Een concrete activiteit die hieruit voortkomt is bijvoorbeeld het ondernemen van gezamenlijke excursies voor schoolklassen om zo kinderen uit verschillende delen van de wijk of stad samen te brengen.

Bij navraag bij verschillende medewerkers van de gemeente Nijmegen werd duidelijk dat structurele bijeenkomsten, zoals tussen de bovengenoemde partijen, in Nijmegen niet plaatsvinden. In hoeverre dit specifieke voorbeeld in Nijmegen Nieuw-West goed zou werken, is nog maar de vraag, maar de SSPF-bijeenkomst is wel een goed voorbeeld van een actief en doelgericht samenwerkingsverband.

3.7 Beleid en projecten evalueren

Zoals al in deelvraag 2 aan bod is gekomen, is het evalueren van beleid en projecten een belangrijk aandachtspunt. Na contact met verschillende medewerkers en onderdelen van de

gemeente Nijmegen werd duidelijk dat er geen overzicht van lopende projecten en beleid bestaat, wat de basis zou kunnen vormen voor een succesvolle evaluatie. Wat wordt nu op dit gebied gedaan? Waar is er nog ruimte voor verbetering en wat moet bijgesteld worden? Dit zijn vragen en gedachtesgangen die op basis van een overzicht en evaluatie beantwoord kunnen worden.

Binnen de G40-partijen blijken de gemeente Leeuwarden en de gemeente 's Hertogenbosch een stapje verder op dit gebied te zijn. Zo is de gemeente Leeuwarden op dit moment bezig een overzichtelijk document op te zetten met een opsomming van de huidige activiteiten, gecategoriseerd per leeftijdsgroep wat begin maart afgerond zal zijn. Hierbij worden tevens effectiviteit en financiële middelen per project aangegeven. Op basis hiervan zullen er op het eind van het rapport hiaten geformuleerd en aanbevelingen voor de toekomst opgesteld worden.

De gemeente 's Hertogenbosch is nog een stapje verder gegaan en heeft een onderzoek opgezet dat over het evalueren van taalachterstandenbeleid gaat. Dit onderzoek is twee jaar geleden gedaan en heeft het beleid geëvalueerd dat ruim 12 jaar geleden op basis van een gemeentelijke werkgroep was ingevoerd. Naast een uitgebreide analyse over welke rol de gemeente 's Hertogenbosch nu speelt en hoe het met de taalachterstand in de gemeente gaat, wordt er ook naar de toekomst gekeken en aanbevolen wat er moet worden gedaan om samenhang, effectiviteit en duurzaamheid van het beleid te vergroten.

Ook de gemeente Nijmegen zou mogelijk door het overzichtelijk maken en evalueren van beleid en projecten nog veel winst op het gebied van taalachterstand kunnen bereiken. Leeuwarden en 's Hertogenbosch zijn voorbeelden van gemeenten die hierin al in actie zijn gekomen.

4. Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk zullen er conclusies getrokken worden over de verzamelde informatie en zal er een aantal concrete aanbevelingen gedaan worden aan de gemeente met betrekking tot het werk dat zij uitvoert in Nieuw-West. Bij het uitwerken van de eerste deelvraag bleek bij oriënterend onderzoek dat het thema ‘taalachterstand’ speelt en dat dit samenhangt met andere belangrijke onderwerpen, zoals de prestaties van de leerlingen in het algemeen en segregatie in het onderwijs. Er zijn zeven thema’s met aanbevelingen die antwoord geven op de vraag *Hoe zou de gemeente Nijmegen kunnen inspelen op de situatie in het onderwijs ten behoeve van de jeugd (leeftijd 0 tot 12 jaar) in het Nijmeegse stadsdeel Nieuw-West?* Deze thema’s zijn: samenwerking gemeente en Radboud Universiteit/HAN, beleid evalueren, centraal aanspreekpunt, netwerken, meertaligheid, ouderparticipatie en positieve beeldvorming. Er worden ideeën gegeven over wat de gemeente Nijmegen op deze gebieden concreet kan betekenen. Invulling geven aan en het realiseren van het beleid zijn de volgende stappen zodat de in dit rapport geconstateerde knelpunten ook in de praktijk aangepakt kunnen worden.

4.1 Samenwerking gemeente en Radboud Universiteit/HAN

Werk actief en op verschillende manieren met de Radboud Universiteit/HAN samen en probeer nieuwste kennis in projecten en beleid toe te passen.

Het zou voor de gemeente waardevol kunnen zijn om medewerkers aan te trekken die zowel een functie bij de universiteit of de hogeschool als bij de gemeente bekleden, zoals in de stad Malmö. Specifiek kan het aantrekken van onderzoekers als beleidsmedewerkers van de universiteit helpen bij het evalueren van initiatieven, door bijvoorbeeld voor de start van een project al na te denken over hoe meetbare resultaten verkregen kunnen worden.

De Wet op het Primair Onderwijs verplicht de gemeente ertoe te overleggen en afspraken te maken met schoolbesturen en kinderopvang omtrent VVE en onderwijsachterstandenbeleid in het algemeen. Om tot een zo effectief mogelijke inzet van het achterstandenbeleid te komen, pleiten wij ervoor om de samenwerking met de Radboud Universiteit en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen uit te breiden. Laat onderzoekers of studenten onderzoek doen naar effectiviteit van bijvoorbeeld VVE-methoden of evaluaties uitvoeren ten aanzien van het onderwijsachterstandenbeleid. Door onderzoekers dan wel deskundigen van de Radboud Universiteit en de HAN op het gebied van onderwijs te betrekken bij het onderwijsachterstandenbeleid, wordt de kans op succesvol beleid vergroot.

Nieuwste kennis toepassen

Bij het ontwikkelen van gemeentelijk onderwijsbeleid kan het goed zijn om wetenschappelijk onderzoek te betrekken. De CityDeal “Kennis Maken” van de gemeente, de HAN en de Radboud Universiteit is hier een goed voorbeeld van. De kennisinstellingen worden op deze manier gezien als aangevers voor vraagstukken die zich in de praktijk voordoen. Het Rotterdamse project *Taal Vooraan* illustreert deze kennisuitwisseling en laat zien dat beide partijen van de samenwerking profiteren. De Denktank raadt daarom aan om studenten logopedie/taalwetenschappen te betrekken bij het stimuleren van taalontwikkeling bij kinderen in Nieuw-West. Dit kan goed in het kader van het project *Sparkcentres* worden gedaan. Het gat tussen wetenschap en praktijk wordt op deze manier verkleind en de nieuwste kennis kan sneller worden geïmplementeerd.

4.2 Beleid evalueren

Maak een goede reflectie op het gevoerde beleid mogelijk en ga voor onderwijsbeleid voor de lange termijn.

De basis voor goede evaluatie is het hebben van overzicht op lopende projecten en bestaand beleid. Wanneer een dergelijk overzicht er is, kan duidelijk worden waar er ruimte is voor initiatieven of maatregelen en waar wellicht overlap zit tussen beleidsinitiatieven. De evaluatie van projecten kan op verschillende manieren gebeuren. Zo zouden studenten van onderwijsinstellingen dit kunnen doen in het kader van de City Deal Kennis Maken. Dit heeft als voordeel dat zij onafhankelijk zijn van de gemeente en objectief kunnen vaststellen of beleid effectief is.

Langetermijndenken

Het werken met kortlopende projecten waarvan de effectiviteit niet vaststaat, is sterk af te raden. Investeren in duurzame initiatieven voor de lange termijn is zeker in het onderwijs belangrijk. De ontwikkeling van kinderen heeft immers tijd nodig en resultaten zullen niet meteen waarneembaar zijn. Dit vereist beleid dat niet onderhevig is aan grillige veranderingen, maar evolueert naarmate de resultaten zich aftekenen. Het vereist voortbouwen op succes en blijvend verbeteren wat gebrekkig is of wat is achterhaald gezien nieuwe inzichten vanuit de onderwijswetenschap.

4.3 Netwerken

Gezien de noodzaak tot overleg tussen de organisaties in de wijk en de gemeente, en tussen de wijkorganisaties onderling, doet de denktank de aanbeveling om deze netwerken goed te blijven onderhouden en waar nodig uit te breiden.

Zowel tussen de organisaties in de wijk als tussen de afdelingen in de gemeente zien we dat de verschillende organisaties of afdelingen weliswaar in dezelfde wijk voor dezelfde burgers werken, maar zich allemaal op een andere vraag van de doelgroep richten. Zo zijn er bij het opgroeien van een kind allerlei organisaties in de wijk betrokken die zich allemaal slechts focussen op een beperkt deel van het leven van het kind: het consultatiebureau op de gezondheid, het kinderdagverblijf op opvang en voorschoolse educatie, de basisschool op onderwijs, de sportcoach op sport, enzovoort. Bij de gemeente zien we dat de ambtenaar die gaat over de lantaarnpalen op de straat voor de school ergens anders werkt dan de ambtenaar die over onderwijsbeleid gaat. Aan de ene kant lijkt deze indeling logisch; aan de andere kant zorgt het voor een grote noodzaak tot interactie tussen de verschillende partijen. De ouder van een kind moet met een groot aantal organisaties contact houden om te weten hoe het met het kind gaat, en voor een schoolbestuur dat een vraag heeft aan de gemeente kan het lastig zijn om te weten aan wie het deze vraag het beste kan stellen.

De denktank heeft niet voldoende onderzoek gedaan naar deze indelingen om een concrete alternatieve organisatiestructuur voor te stellen, maar raadt wel aan de structuur in heroverweging te nemen. De ene indeling maakt namelijk meer overleg noodzakelijk dan de andere. Om een voorbeeld te geven: als de basisschool en de peuterspeelzaal twee verschillende organisaties zijn, moet er overleg zijn over een doorgaande leerlijn, maar als deze onder één organisatie vallen, zal dit binnen deze organisatie op een andere manier moeten worden gewaarborgd. Of als vijf afdelingen van de gemeente aan projecten in dezelfde wijk werken, moeten deze afdelingen veel afstemmen, maar als elke afdeling alles doet voor één wijk, is deze noodzaak er veel minder en weten mensen binnen de wijk ook beter bij wie ze terecht kunnen.

Zolang de huidige indeling van de gemeente en van de organisaties in de wijk bestaat, zal er veel overleg nodig zijn. Zoals blijkt uit de tweede deelvraag, is de gemeente inderdaad betrokken bij een aantal overlegstructuren: bijvoorbeeld bij het overleg tussen de gemeente, kinderopvangen en schoolbesturen dat de Wet op het Primair Onderwijs voorschrijft en bij de kernteams van de brede scholen, waaraan de wijkmanager van de gemeente deelneemt. Een van de functies die de wijkmanager vervult, is het doorverwijzen van organisaties naar de juiste persoon bij de gemeente als een organisatie in de wijk een specifieke vraag aan de gemeente heeft.

Ook kan gedacht worden aan het overleg bij het verstrekken van subsidies. Zoals beschreven in de uitwerking van de tweede deelvraag, wordt het geven van subsidies gedaan in overleg met de betrokken partijen. De gemeente sluit aan bij ideeën die al leven bij de schoolbesturen. Hiervoor moet de gemeente weten wat er leeft binnen schoolbesturen. Dit doet een beroep op het netwerk van de ambtenaren die hierbij betrokken zijn.

Gezien deze noodzaak tot overleg tussen de organisaties in de wijk en de gemeente, en tussen de wijkorganisaties onderling, doet de denktank de aanbeveling om deze netwerken goed te blijven onderhouden en waar nodig uit te breiden.

De gemeente kan haar netwerk ook gebruiken om de communicatie tussen partijen te verbeteren. Zo zou ze initiatief kunnen nemen voor meer samenwerking tussen de verschillende scholen waar kinderen uit de wijken naartoe gaan. Tijdens het onderzoek is weinig constructieve samenwerking tussen De Zonnewende en De Lanteerne ontdekt. De gemeente zou een betere samenwerking kunnen faciliteren, aangezien ze met beide scholen contact heeft. Een goed voorbeeld is opgemerkt gedurende ons werkbezoek aan de Forskola Solrosen in Malmö. Bij gezamenlijke excursies komen schoolkinderen in contact met leerlingen met andere achtergronden dan alleen die van hun eigen school. Dit kan problemen veroorzaakt door segregatie helpen verminderen, doordat kinderen in contact komen met leerlingen van andere sociaal-economische en culturele achtergronden, ondanks de aanwezige segregatie tussen de scholen in Nieuw-West.

Ten slotte kan uitwerking van een goed netwerk tussen verschillende scholen en andere organisaties in een wijk naast het kindbelang ook van belang zijn voor de medewerkers van deze instellingen. Zo kunnen er collectieve trainingen, cursussen en evaluaties worden georganiseerd voor bijvoorbeeld leerkachten. Er kan van elkaar worden geleerd en men leert elkaar kennen, wat een goed verlopende samenwerking in de hand werkt. De organisatie Ieder Talent Telt heeft eerder zulke ontmoetingen georganiseerd, zoals het Huiskamerfestival.

¹⁶¹

4.4 Meertaligheid

Introduceer en ondersteun projecten en initiatieven die zowel de moedertaal als de tweede taal (het Nederlands) van anderstalige kinderen stimuleren.

Uit wetenschappelijk onderzoek is bekend dat de moedertaal van anderstalige kinderen een gunstig effect kan hebben op hun tweedetaalverwerving en hun prestaties in de nieuwe taal, in dit geval het Nederlands. Daarnaast is het van belang dat ouders zich bewust zijn van hun invloed op de taalontwikkeling van hun kind en kennis verwerven over de manier waarop ze hier het beste mee om kunnen gaan. Uit bevindingen van de denktank blijkt echter dat er op basisscholen nauwelijks aandacht is voor de moedertaal van anderstalige leerlingen en dat anderstalige ouders niet goed weten hoe zij het beste op de taalontwikkeling van hun kind kunnen inspelen. De gemeente Nijmegen zou hierop kunnen inspelen door projecten op het gebied van taalontwikkeling te introduceren of te stimuleren. Hierbij kunnen projecten van andere gemeenten als voorbeeld dienen en de gemeente Nijmegen zal hierbij verder kunnen kijken dan louter projecten die geregistreerd zijn in de NJi-databank. Door in gesprek te gaan

¹⁶¹ NEC Nijmegen, 2017. Ieder Talent Telt huiskamerfestival in het Goffertstadion.
<https://www.nec-nijmegen.nl/nieuws/artikel/ieder-talent-telt-huiskamerfestival-in-het-goffertstadion.htm>

met scholen over subsidies en de besteding van het budget van het achterstandsbeleid kan de gemeente projecten voorstellen waarbij de moedertaal en de tweedetaalverwerving worden ondersteund. Hierbij kan concreet gedacht worden aan voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders over taalontwikkeling en de benadering daarvan, het aanbieden van (voorlees)boeken en lesmateriaal in meer talen dan alleen Nederlands op scholen en/of het stimuleren van translanguaging binnen de onderwijscontext. Het is niet mogelijk om alle moedertalen te ondersteunen, maar het zou een optie zijn om de grootste twee of drie taalgroepen te betrekken. Er kan natuurlijk niet verwacht worden van de leerkrachten dat zij al deze talen kennen. Hierbij zouden de ouders van de leerlingen kunnen helpen. Denk aan voorleesactiviteiten in meerdere talen.

4.5 Ouderparticipatie

Betrek de ouders meer in het onderwijs ter bevordering van de taalvaardigheid (T1 en T2) bij kinderen met een migratieachtergrond. Houd rekening met ouders die de Nederlandse taal (nog) niet goed beheersen door bijvoorbeeld het onderwerp van schoolbrieven in een zin te vertalen in de thuistaal van de ouders. Continueer de huidige initiatieven, zoals de Voorleesexpress, en creëer nieuwe initiatieven.

Ouderparticipatie in het onderwijs is een belangrijke factor tot het verbeteren van de meertaligheid onder kinderen met een migratieachtergrond. In Nijmegen bestaan al enkele initiatieven om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kinderen te verbeteren. Hierbij kan gedacht worden aan de *Voorleesexpress* van Bindkracht 10, dat gesubsidieerd wordt door de gemeente. Daarnaast is er bijvoorbeeld op Het Octaaf een ouder-kindcentrum. Het zou goed zijn voor de gemeente om te bekijken of zij kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van dit centrum. Het is in ieder geval lonend om na te gaan of er bij Het Octaaf voldoende financiële middelen zijn om het ouder-kindcentrum in het nieuwe schoolgebouw een belangrijke plaats in de school te geven en eventueel waar nodig financiële hulp te bieden. Ook kan de gemeente kijken of er mogelijkheid ligt om een fulltime of parttime medewerker te bekostigen die in het ouder-kindcentrum specifiek aan de slag kan gaan met het geven van onderwijs en/of voorlichting aan ouders. Als laatste is het überhaupt goed om bij Het Octaaf te laten merken dat de gemeente enthousiast is over het centrum, aangezien dit vertrouwen aan de school kan geven om verdere ontwikkeling mogelijk te maken. Op De Zonnewende bestaat een dergelijk initiatief nog niet. Het zou voor de gemeente ook nuttig kunnen zijn om met deze school in gesprek te gaan of er enthousiasme en ruimte is voor een dergelijk centrum.

De gemeente kan tevens een belangrijke rol spelen bij het uitwerken van nieuwe initiatieven. In Enschede en Rotterdam stimuleert de gemeente door middel van subsidie projecten waarbij de ouders van leerlingen direct worden betrokken bij het lesprogramma van hun kinderen, zodat ze beter op de hoogte zijn van wat hun kind leert en ook thuis met hun kind de stof kunnen oefenen. Het kan voor de gemeente lonend zijn om te onderzoeken of

dergelijke initiatieven ook in Nijmegen kunnen worden toegepast, zeker omdat bijvoorbeeld op Het Octaaf met het ouder-kindcentrum al een basis ligt om dergelijke projecten goed uit te kunnen voeren. Het is wel belangrijk om rekening te houden met het taalgebruik bij de communicatie met ouders. Niet alle ouders (autochtoon of allochtoon) kunnen even goed Nederlands lezen en schrijven. Hierdoor bestaat het risico dat zij belangrijke geschreven communicatie vanuit scholen of vanuit de gemeente niet altijd begrijpen. Ook weten ouders niet altijd welke hulpmiddelen ze kunnen inschakelen of beschikken zij (nog) niet over de vaardigheid voor het gebruik van die hulp (bijvoorbeeld het gebruik van online vertaalprogramma's).

Om te voorkomen dat belangrijke informatie van schoolbrieven verloren gaat bij ouders die het Nederlands niet goed kunnen lezen of begrijpen, is het goed om altijd in meerdere talen een korte aanduiding te geven van het onderwerp de brief. Daarnaast kan er contactinformatie worden bijgevoegd van iemand die kan helpen met het lezen (liefst een bekende, zoals de leraar van het kind), mocht dat nodig zijn. De brief hoeft dus niet volledig vertaald te worden. Dit motiveert om goed Nederlands te leren lezen en toont 'oudervriendelijkheid' en een respect voor andere culturen en talen. Verder is het een optie om belangrijke sites, zoals schoolwijzer, wel volledig te vertalen in een aantal talen om het volledig begrijpelijk te maken voor de ouders en zodat de informatie op de site duidelijk is voor elke ouder.

4.6 Centraal aanspreekpunt

Het verwijzen naar de juiste instantie of een antwoord op een simpele vraag moet worden vergemakkelijkt voor ouders, door één centraal aanspreekpunt in de brede scholen.

Uit meerdere interviews is naar voren gekomen dat het voor een aantal mensen in de wijk nog moeilijk is om de juiste persoon te vinden als ze hulp nodig hebben bij simpele vragen. Het verdient daarom aanbeveling dat er op de brede scholen een centraal punt is waar wijkbewoners met deze vragen terecht kunnen. Het Stip is in Neerbosch-Oost al dichtbij brede school Neerbosch-Oost, maar bij De Zonnewende is er nog niet zo'n loket. Een dergelijk loket zou bijvoorbeeld een aantal uur per week open kunnen gaan. Als dit loket gevestigd is in een brede school, kan de brede school een nog centralere buurtfunctie innemen. Iemand van een organisatie zoals het Stip of Jimmy's zou een of twee keer per week plaats kunnen nemen bij het loket. Leerkrachten en andere personen aan wie niet-onderwijsgerelateerde vragen anders gesteld worden, kunnen hier dan naartoe verwijzen voor complexere vragen.

4.7 Positieve beeldvorming

Wees bewust van de manier waarop er tegen stadsdeel Nieuw-West wordt aangekeken: benader het vanuit zijn mogelijkheden.

Als laatste willen we noemen dat het veel uitmaakt welk beeld er bestaat van een wijk. Dit kwam uit meerdere interviews naar voren. Als een wijk wordt gezien als achterstandswijk, kan dat werken als een ‘self fulfilling prophecy’ waardoor de bestaande negatieve beelden in stand worden gehouden of een verslechtering van het leefklimaat optreedt. Professionals werkzaam in de wijk gaven aan dat er sprake was van negatieve beeldvorming in de wijk. De denktank raadt de gemeente daarom aan zich bewust te zijn van de benadering die zij hanteert. De gemeente moet de negatieve beeldvorming doorbreken. Het is belangrijk om de wijk en de wijkbewoners altijd vanuit kansen en mogelijkheden te benaderen en niet altijd vanuit de problemen. Een voorbeeld hiervan zou zijn dat er regelmatig positieve berichten komen in de wijkkrant Neij West over de goede initiatieven die er zijn in Nieuw-West.

Appendices

Appendix A Geïnterviewden

De volgende tabel bevat de namen en functies van de mensen die geïnterviewd zijn door de denktank, met uitzondering van de mensen die niet met naam genoemd wilden worden in dit rapport.

<i>Naam</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Functie</i>
Eva Lundin	Värner Rydénskolan	Leerkracht
Jonas Sjolander	Faculty of Education and Society Malmö Universitet	Onderzoeker
Anne Harju	Faculty of Education and Society Malmö Universitet	Onderzoeker
Patrick Holland	Woningcorporatie Portaal	Sociaal beheerder
Mustapha Echargui	Bindkracht10	Jongerenwerker
Lieke Peeters	Bindkracht10	Sociaal-cultureel werker
Ed van Dael	Gemeente Nijmegen	Wijkmanager Nijmegen-Noord en Neerbosch-Oost
Nick Pijnappels	Gemeente Nijmegen	Beleidsadviseur
Anne-Marie Nannen	Gemeente Nijmegen	Wijkmanager Heseveld en Hees
Angélien van Beekveld	IKC De Wieken	Schoolleider
Nicole Stams	Bindkracht10	Coördinator Brede School De Zonnewende
Henk van IJzendoorn	Brede School De Zonnewende	Schoolleider
Marianne Krabben	KION Kinderopvang	Clustermanager
Mireille Souverijn	Gemeente Nijmegen	Beleidsadviseur
Eefje Melsen	Bindkracht10	Coördinator Brede School Het Octaaf